

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 24301423-918.99-E.8310247

26.04.2018

Konu : Okullarda Güvenlik Önlemlerinin
Alınması

GENELGE
2018/10

- İlgi : a) 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu.
b) 28/12/1988 tarihli ve 20033 sayılı Sabotajlara Karşı Koruma Yönetmeliği.
c) 25/12/2006 tarih ve 1080 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Güvenlik Tedbir ve Müeyyideler Dokümanı Genel Esaslar Talimatı.
ç) 29/12/2012 tarihli ve 28512 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği.
d) 18/06/2013 tarihli ve 28681 sayılı İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik.
e) 11/09/2014 tarihli ve 29116 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği.
f) 17/09/2015 tarihli ve 9367301 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Emirleri.
g) 22/07/2016 tarihli ve 7844294 sayılı Müsteşarlık Emirleri.
ğ) 25/10/2017 tarihli ve 30221 sayılı Okul Servis Araçları Yönetmeliği.
h) 22/12/2016 tarihli "Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü"
ı) 18/01/2017 tarihli "Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Özel Güvenlik Görevlilerine Eğitim Verilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü"
i) 19/12/2007 tarihli ve 26735 sayılı Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik.
j) 19/10/ 2010 tarihli ve 223 sayılı Makam Onayı ile yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığı Yangın Önleme ve Söndürme Yönergesi.
k) 2014/20 sayılı Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele konulu Genelge.

Okullarımız, öğrencilerin sosyalleştiği, bilgi ve beceriler kazandığı ve tüm yönleriyle hayata hazırlandığı kurumlardır. Zamanlarının çok büyük bir kısmını okullarda geçiren öğrencilerimizin mutlu, başarılı bir eğitim ortamı ve öğrenme süreci geçirmeleri hedeflenmektedir.

Bu amaçla, okullarımızda sağlıklı ve güvenli bir eğitim öğretim ortamı oluşturulması için gerekli koruyucu ve önleyici tedbirlerin aksatılmadan alınması, velilerimizin gönül rahatlığıyla çocuklarını okullara göndermeleri önem arz etmektedir.

Okul yönetimlerince, bina ve eklentilerde yürütülen faaliyetler ile öğrencilerin okula ulaşmaları esnasında oluşabilecek her türlü tehlike ve riskleri ortadan kaldırma hususunda ilgi

Atatürk Blv. 06648 Kızılay/ANKARA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: merkezisgb@meb.gov.tr
kep:meb@hs01.kep.tr

Ayrıntılı bilgi için: Selçuk YAŞAR
Tel: (0 312) 413 13 81
Faks: (0 312) 413 13 84

(a) Kanun, ilgi (f) ve (g) emirlerde gerekli hassasiyetin sağlanması açıkça belirtilmektedir.

Öğrencilerimizin okul bina ve eklentilerinde, çevresinde, eğitim ortamlarındaki muhtemel tehlike ve risklere karşı koruyucu ve önleyici tedbirin aksatılmadan alınması, ilgede kayıtlı mevzuat ve emirler doğrultusunda, aşağıda yer alan hususlara dikkat edilerek süreçlerin yönetilmesi gerekmektedir.

Buna göre;

a) Öğrencilerin okul bahçesinden sokak veya caddeye ani ve kontrolsüz çıkışlarının önlenmesi için okul giriş ve çıkış kapılarında gerekli kontrollerin yapılması ve tedbirlerin aksatılmadan alınması,

b) Okul çevre trafiğinin, özellikle giriş çıkış saatlerinde gözetim altına alınarak, gerekirse emniyet teşkilatı birimleri ile koordineli bir şekilde, herhangi bir trafik kazası olmaması için tedbir alınması,

c) Okul ziyaretçilerinin; kayıt altında, giriş kartı verilerek, gerekli kontrolden geçirilerek alınması,

ç) Okul çevresinde öğrencilerin sosyal ve sağlık bakımından gelişimini olumsuz etkileyen hususlara dikkat edilerek, sürekli kontrol altında bulundurulması, varsa metruk binaların, ilgili kurumlarla görüşülerek yıkılmasının sağlanması ve tedbirlerin aksatılmadan alınması,

d) Okul bina ve eklentileri ile yakın çevresinde, belirlenen ciddi ve yakın tehlike arz eden durumların ortadan kaldırılması, yerel ve ilgili kurum/kuruluşlarla konuların çözümü hakkında iş birliği yapılması,

e) Okul bahçelerinde bulunan her türlü oyun, spor araç ve gereçlerinin tehlike arz etmeyecek şekilde düzenlenmesi, çevrede bulunan araç-gereç ve malzemelerin kullanım amacı ve standartlarına uygunluğu kontrol edilerek gerekli tedbirlerin ilgi (ç) Yönetmelik esaslarına göre alınması, alınacak tedbirler ile sorumluların takibinin MEBBİS İSGB Risk Değerlendirme modülü üzerinden yapılması, konu hakkında öğrenci, veli ve çalışanların bilgilendirmesi,

f) Okul bahçesinde öğrenciler için tehlike oluşturan trafo, yüksek gerilim hatları gibi ciddi ve yakın tehlike kaynaklarının acilen kaldırılması, okul çevresinin yeterince aydınlatılması,

g) Okul ve kurumlarda bulunan her türlü tehlikeli iş ekipmanlarının periyodik kontrollerinin, İl İSGB'lerde yetkili Periyodik Kontrol Uzmanlarınca aksatılmadan yapılması,

ğ) Okul ve kurumlarımızın işyeri bina ve eklentilerinin "Sabotajlara Karşı Koruma Planları"nın ilgi (b) Yönetmeliğe göre hazırlanması, güncel halde bulundurulması,

h) Okul yönetimince, nöbetçi idareci/öğretmen/öğrenci görev talimatlarının hazırlanarak görülebilecek uygun noktalara asılması, belli zamanlarda nöbetçi heyetine görev alanlarında karşılaşılan sorunların çözümü ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik bilgilendirme yapılması,

ı) Okul nöbetçi heyetince okul içi ve çevresinde şüpheli ve uygunsuz harekette bulunanların takibinin yapılması, ilgili birimlere ve amirlere acilen bilgi verilmesi ilgi (c) Talimat hükümlerine göre sürecin yürütülmesi,

i) Okul ve kurumlarda görev yapan özel güvenlik görevlilerine, bilinçli ve güvenli bir şekilde hizmet vermeleri ve her türlü olay karşısında (terör, şiddet ve asayiş) hazırlıklı olmaları için; bilgi, tutum ve beceri kazanmaları yönünde ilgi (1) protokol kapsamında her yıl eğitimlerin verilmesi,

j) Okul ve kurumlarımızda görev alacak özel güvenlik görevlilerinin her eğitim öğretim dönemi başında mutlaka gerekli güvenlik tahkikatlarının yaptırılması,

k) Okullarda her türlü güvenliğin sağlanmasına yönelik uyarı, bilgilendirme ve bina içi yönlendirme levhalarının ilgili yerlere asılması, okulun her katı için tahliye ve acil çıkış planlarının, katlarda blok başlarında bireylerin kolayca görebilecekleri noktalara ilgi (d) Yönetmelik hükümlerine göre asılması, ayrıca elektronik ortamda MEBBİS İSGB modülü Acil Durum Planı menüsüne yüklenmesi,

l) Acil durum planlarının hazırlanarak MEBBİS İSGB modülü Acil Durum Planı menüsüne yüklenmesi, her değişikliğin en az üç iş günü içinde sisteme yansıtılması, uygulama adımlarının düzenli olarak takip edilebilmesi ve uygulanabilirliğinden emin olmak için işyerlerinde yılda en az bir defa olmak üzere ilgi (d) Yönetmelik hükümleri doğrultusunda tatbikatların yapılması,

m) Okul ve kurumlarımızda, ilk yardım dolabı veya ilk yardım çantası ile bunlara ait araç ve malzeme bulundurulması, ilk yardım dolabında doktor reçetesi ile alınmayan ve doktor tavsiyesine göre kullanılması gereken ilaçların bulundurulmaması, İl İSGB'lerle koordineli bir biçimde okul/kurumlarda ilkyardımcı yeterliliğine sahip çalışan bulundurulması,

n) Yaşanabilecek her türlü afet ve acil durumlar (yangın, sel, su baskını, doğal afet) karşısında; okul ve kurumlarımızın fiziksel büyüklüğü ve taşıdığı özel tehlikeler, yapılan işin niteliği, çalışan sayısı dikkate alınarak, acil durumlarla mücadele için uygun donanıma sahip yeterli sayıda çalışanın ilgi (d) Yönetmelik hükümleri doğrultusunda destek elemanı olarak belirlenmesi, gerekli eğitimlerin verilmesi,

o) Okul ve kurumlarımızın bina ve eklentilerinin, yangın tehlikesine karşı alınacak tedbir ve önlemleri sağlamak üzere, ilgili (i) Yönetmelik, ilgi (j) Yönerge esaslarına göre sürecin yönetilmesi,

ö) Taşınmalı okul servis araçları ile okula gelen çocukların iniş ve binişteki kontrollerinin nöbetçi öğretmen/idareci tarafından yapılması, kayıt altına alınması ilgi (e) Yönetmeliğe göre gerekli tedbirlerin alınması,

p) Okul servisi görevlilerince öğrencilerin güvenli şekilde servise binip inmelerinin ve gerektiğinde karşıdan karşıya geçişlerinin sağlanmasına yönelik kontrollerinin ilgi (ğ) Yönetmelik hükümlerine göre yapılması,

r) Okul içi ve çevresinde başta okul personeli olmak üzere tüm bireylerin, öğrenciler üzerinde olumsuz örnek teşkil edecek tutum ve davranışların önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması,

s) Okul ve eklentilerinde temizlik ve hijyen koşullarının (Kantin, Yemekhane, Derslik, Lavabolar, Çöp Kutuları vb.) sağlanması yönünde ilgi (a) Kanun gereği gerekli tedbirlerin alınması,

ş) Okul ve kurumlarımızda derslik, laboratuvar, yemekhane, yatakhane vb. gibi yerlerde ısı, ışık ve havalandırmanın sağlık şartlarına uygun olması için gerekli önlemlerin alınması,

t) Güvenli ve sağlıklı okul ortamının sağlanması, sürdürülebilir şartların oluşturulması için her türlü eğitim ve rehberlik faaliyetlerine önem verilmesi, okul/kurum kültürüne bu kapsamda katkı sağlanması,

u) Okul rehberlik servisleri tarafından özel politika gerektiren grupta yer alan öğrencilerle (özel eğitim ihtiyacı olan) okul güvenlik yaklaşımı kapsamında koruyucu ve önleyici çalışmalar yürütülmesi, okul yönetimlerince konu hakkında ilgili kurum/kuruluş, birim ve yetkililerle sürekli işbirliğinin sağlanması,

ü) Madde kullanımı ve bağımlılıkla mücadele kapsamında risk grubunda olan öğrencilerin tespit edilerek, ailesi ile iş birliği yapılması, okula devamlılıklarının sağlanması ve okul başarısının artırılmasına yönelik ilgi (k) Genelge hükümleri doğrultusunda rehberlik servisi çalışmalarının sürekli olarak takip edilmesi,

v) Okul ve kurumlarda şiddet, saldırganlık ve akran zorbalığı oluşmasına neden olabilecek risk faktörlerini, akran ilişkileri ve çevre özelliklerini dikkate alarak belirlenmesi, bu faktörlerin etkilerini en aza indirecek tedbirlerin alınması,

y) Okul ve kurumlarda bilişim araçları ve sosyal medya kullanımında;

1) Zararlı, bölücü, yıkıcı, toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayan ve şiddet içerikli amaçlar için kullanılmaması,

2) Eğitim öğretim faaliyetlerine ve bireylere, maddi ve manevi zarar vermemeleri için gerekli tedbir ve gözetimlerin sürdürülmesi,

3) Ahlak dışı ve şiddeti özendirici sesli, sözlü, yazılı ve görüntülü içeriklerin okul ve kurumlarda, eğitim ortamlarında izin verilmemesi,

4) Derslik, laboratuvar vb. eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlarda iletişim araçlarının kullanılmasına izin verilmemesi ve gerekli tedbirlerin alınması,

z) Okul bina ve eklentilerinde, kamera ve alarm sistemlerinin ilgili (h) protokolle bağlı asgari teknik gereklere uygun donatıma ve teknolojiye sahip biçimde kurulması, okul çevre ve alan güvenliğinin kamera izleme, kayıt ve takip süreçlerinin yönetilmesi,

hususlarında gerekli süreçlerin hassasiyetle yönetilmesi, geleceğimizin teminatı çocuklarımızın yetiştirilmesi bakımından gerekli özenin gösterilmesi önemli görülmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İsmet YILMAZ
Bakan

DAĞITIM :

Gereği :

B Planı

Bilgi :

A Planı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 14168703-10.06.02-E.2975829
Konu : Okullarda Sosyal Medyanın
Kullanılması

07.03.2017

GENELGE
2017/12

- İlgi : a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
b) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen 20/11/1989 tarihli
Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi.
c) 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu.
d) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Bakanlığımıza bağlı okul ve kurumlardaki yönetici, öğretmen ve öğrenciler tarafından okulda ders sırasında veya serbest zamanlarda yapılan faaliyet, eylem ve durumların görüntüsünün alındığı, sesinin kaydedildiği veya videosunun çekildiği; daha sonra bunların internet sitelerine yüklendiği veya sosyal medya ortamlarında paylaşıldığına ilişkin bilgiler Bakanlığımıza ulaşmaktadır.

İlgi (a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesinde: “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar” ve 41 inci maddesinde: “Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” şeklinde,

İlgi (b) Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 19 uncu maddesinde “Bu Sözleşme’ ye tarafDevletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken ... her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.” ve 29 uncumaddesinde “taraf devletler çocuk eğitiminin çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi amacına yönelik olmasını kabul ederler.” şeklinde,

İlgi (c) 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun Genel Amaçlar başlıklı 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında Türk Millî Eğitiminin Genel Amacı, “Türk Milletinin bütün fertlerini; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.” şeklinde hükümlere yer verilmiştir.

Ayrıca ilgi (d) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 135 inci maddesinde: “Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”,

136 ncı maddesinde: “Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”, 137 inci

maddesinde: “(1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların;

- a) Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle,
- b) Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,

işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.”, 138 inci maddesinde: “Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir” ve 138 inci maddesinde de “Kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç, bu bölümde yer alan suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır. ” şeklinde düzenlenme yapılmıştır.

Yukarıda zikredilen mevzuat hükümleri doğrultusunda il, ilçe, okul ve kurum yöneticileri tarafından, okul veya kurumlarında görev yapan tüm personel ile öğrenim gören öğrencilerin, kişilerle ilgili her türlü ses, yazı, görüntü ve video kayıtlarının internette veya farklı dijital ya da basılı ortamda hukuka aykırı şekilde paylaşılmasının Anayasaya, uluslararası sözleşmelere ve 1739 sayılı Kanununa aykırı olduğu; bu fiillerin Türk Ceza Kanununda suç olarak düzenlenmiş olduğu hususunda bilgilendirilmesi sağlanacak ve bu durumların önüne geçilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Ayrıca, kişilerin psikolojik ve sosyal yönlerine olumsuz etki yapacak her türlü ses, görüntü ve video kayıtlarının genel ağ ortamlarına yüklediği ve paylaştığı tespit edilenler hakkında ilgili mevzuatı çerçevesinde gerekli yasal işlemler başlatılacak ve sonucundan Bakanlığa bilgi verilecektir.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

Yusuf TEKİN

Bakan a.

Müsteşar

DAĞITIM :

Gereği:

- A Planı
- B Planı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı

Sayı : 49473396/703.03/7180248

10.07.2015

Konu: İnternet ve Bilgi Güvenliği

- İlgi: a) Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının 27/02/2014 tarihli ve 49473396/703.03/861980 sayılı yazısı.
b) 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun.
c) 11.04.2012 tarihli ve 565 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi.

Bakanlık olarak, temel amaçlarımızdan biri, hizmet verdiğimiz tüm kesimler için, güvenli ve kesintisiz ağ hizmetini sağlamaktır. Bu amaçla; gerçekleşmesi olası tehditlere karşı, iç ağdaki trafiği ve internet trafiğini sağlıklı yönetebilmek için güvenlik duvarı, saldırı tespit ve koruma sistemleri, içerik filtreleme, spam analizi, antivirus vb. ürün ve uygulamaları kullanılmaktadır.

11 Nisan 2012 tarihinde ilgi (c) de yer alan Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi çıkarılmıştır. Bu yönerge ile kurum çalışanlarımıza, sistem ve bilgi güvenliği kapsamında, uyulması gereken kurallar, olması ve olmaması gereken tasarruflar açıklanmıştır. Bilgi ve sistem güvenliği anlamında kurum politikalarını hiçe sayma, uygulanan filtreleme çözümlerini delme, gereksiz yüksek trafik oluşturma, güvensiz yazılım kullanma vb. gibi durumlar oluşabilmektedir. İlgi yönergenin 11. maddesinin 4. bendinde belirtildiği gibi "Telif hakları ve lisansları ihlal eden, Bakanlık ağında yoğun ağ trafiğine sebep olan, iki veya daha fazla kullanıcı arasında veri paylaşmak için kullanılan noktadan noktaya (Peer-to-peer - P2P) uygulamalar kullanılamaz. Dosya paylaşımı, anlık mesajlaşma programları ve yoğun ağ trafiğine sebep olan uygulamalar gerekli görüldüğünde Bakanlık tarafından filtrelenir." denilmektedir. Bu sebeple Bakanlık TTVPN ve MEB ADSL hattını kullanan kullanıcıların (İl ve İlçe Müdürlükleri, Resmi Kurumlar, Okullar) uygulanan güvenlik politika ve kuralları çerçevesinde davranmaları gerekmektedir.

Oluşturulan bilgi güvenliği politikaları gereği başta merkez teşkilatlarımız olmak üzere bakanlığımız üzerinden hizmet alan tüm alt kurumlarımız bu politikalara tabidir. Bu anlamda merkez teşkilatlarda bulunan kullanıcılarımızın kaçınması gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir: Kurumsal ağ dışında bağımsız bir internet hattına veya başka bir ağa katılmak, (ADSL, VDSL, wireless, 3G, vb.) kurum içinde kullanılan kullanıcı adı ve şifre bilgilerinin üçüncü kişilerle paylaşmak, çeşitli proxy programları ile meb güvenlik hizmetlerini atlatmaya çalışmak, farklı yazılımlar veya donanımlar yardımı ile meb sistemlerine, kurumsal ağ altyapısına saldırmak ve verilen hizmetleri kesintiye uğratmak veya uğratmaya çalışmak.

Bakanlığımız 2012 yılından itibaren İl Millî Eğitim Müdürlüklerini TTVPN Metro İnternet Projesine dahil etmiştir. Bu süreç ile birlikte İl Millî Eğitim Müdürlüklerimizde ve ek binalarda yer alan ADSL, VDSL gibi bağlantıların iptal edilmesi ilgi (a) yazıda istenmiştir. Bu kapsamda İl Millî Eğitim Müdürlüklerinin Ağ alt yapıları yenilenmiş ve merkezi yönetime geçilmiştir. Son zamanlarda yapılan incelemelerde İl Millî Eğitim Müdürlüklerimiz bünyesinde kurum, şahsi veya benzeri yöntemlerle ADSL, VDSL, 3G, wireless gibi bağlantıların yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu sebeple İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yer alan Bakanlık hattı haricindeki tüm internet hatlarının (ADSL, VDSL 3G, Wireless vb.) acilen iptal edilmesi, gelecekte Bakanlığın ilgili birimlerinin bilgisi olmadan bu ve benzeri bağlantılara izin verilmemesi ile belirtilen bağlantıların iptal ettirmeme konusunda ısrarcı davranış sergileyen personel veya kurum hakkında ilgi (a) da belirtilen yasal sürecin başlatılması gerekmektedir.

Ayrıca 2014 yılında yapılan iyileştirmelerle MEB ADSL VE MEB VDSL hızları güncellenmiştir. İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri, Resmi Kurumlar ve Okullarımızda MEB ADSL /VDSL hattı kullanılması zorunludur. Her ne şekilde olursa olsun (kişisel, okul aile birliği vb.) ADSL, 3G vb. hat kullanmak yasaktır. İhtiyaç durumunda 2. MEB ADSL hattı temin edilebilir. Aksi davranış tespit edilen personel veya kurum hakkında gerekli yasal süreç başlatılacaktır. Halka hizmet veren kurumlar (Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü, Öğretmenevi ve Halk Eğitim Merkezi) idari işlemler haricinde kapsam dışında tutulabilir. Resmi kurumlarımızın kullandıkları ADSL, 3G ve benzeri hatlar; adres bilgisi, abonelik gibi bilgilerle operatörlerden sorgulanarak kontrol edilmektedir.

Oluşması muhtemel bilişim suçlarının önüne geçebilmek amacıyla yukarıda belirtilen çalışmaların acilen tamamlanarak, birimlerinizde çalışan personelin, sözü edilen ilgili Kanun ve Yönerge doğrultusunda tekrar bilgilendirilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Bilal TIRNAKÇI
Bakan a.
Bilgi İşlem Dairesi Başkanı

EK:

- 1.EK-1 İnternet ve Bilgi Güvenliği konulu yazı
- 2.EK-2 Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi

DAĞITIM:

A ve B Planı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Bilgi İşlem Grup Başkanlığı

Sayı : 49473396/703.03/861980

27/02/2014

Konu: İnternet ve Bilgi Güvenliği.

- İlgi: a) 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun,
b) 11.04.2012 tarihli ve 565 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi.

Bakanlık olarak, 5651 sayılı Kanun gereği, bilgi güvenliği kapsamında, sistem ve kullanıcı bazlı güncel politikalar uygulanmaktadır. Bilginin gizlilik, erişilebilirlik ve bütünlük özelliklerini muhafaza etmeye, bilginin geçtiği yerlerin nasıl sınıflandırılacağına ve nasıl koruma altına alacağına dair çözümler oluşturulmaktadır.

Temel amaçlarımızdan biri, hizmet verdiğimiz tüm kesimler için, güvenli ve kesintisiz ağ hizmetini sağlamaktır. Bu amaçla; gerçekleşmesi olası tehditlere karşı, iç ağıdaki trafiği ve internet trafiğini sağlıklı yönetebilmek için güvenlik duvarı, saldırı tespit ve koruma sistemleri, içerik filtreleme, spam analizi, antivirus vb. ürün ve uygulamaları kullanılmaktadır.

11 Nisan 2012 tarihinde Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi çıkarılmıştır. Bu yönerge ile kurum çalışanlarımıza, sistem ve bilgi güvenliği kapsamında, uyulması gereken kurallar, olması ve olmaması gereken tasarruflar açıklanmıştır. Buna rağmen gerek Bakanlık personelimizin bir kısmı, gerekse kurum dışından kişiler, uygulanan çözümleri aşmaya yönelik tutumlarda bulunmaktadır. Bu amaçla, bilgi ve sistem güvenliği anlamında kurum politikalarını hiçe sayma, uygulanan filtreleme çözümlerini delme, gereksiz yüksek trafik oluşturma, güvensiz yazılım kullanma vb. gibi durumlar tesbit edilmektedir. İlgili yönergenin 11. maddesinin 4. bendinde belirtildiği gibi "Telif hakları ve lisansları ihlal eden, Bakanlık ağında yoğun ağ trafiğine sebep olan, iki veya daha fazla kullanıcı arasında veri paylaşmak için kullanılan noktadan noktaya (Peer-to-peer - P2P) uygulamalar kullanılamaz. Dosya paylaşımı, anlık mesajlaşma programları ve yoğun ağ trafiğine sebep olan uygulamalar gerekli görüldüğünde Bakanlık tarafından filtrelenir." denilmektedir. Bu sebeple Bakanlık hattını kullanan kullanıcıların uygulanan güvenlik politika ve kuralları çerçevesinde davranmaları gerekmektedir.

Bakanlığımız olarak TTPVN Metro İnternet Projesinin hayata geçirilmesi ile birlikte İl Millî Eğitim Müdürlüklerimizde yer alan ADSL, VDSL gibi bağlantıların iptal edilerek Bakanlık hattı haricinde herhangi bir hat(ADSL, 3G, wireless vb.) kullanılması yasaklanmıştır. Ancak İl Millî Eğitim Müdürlüklerimiz bünyesinde kurum, şahsi veya benzeri yöntemlerle ADSL, VDSL, 3G, wireless gibi bağlantıların yapıldığı tespit edilmiştir. İlgili yönergenin 11. Maddesinin 6.bendinde "Kurum ağına sistem yöneticisinin bilgisi dışında herhangi bir aktif ağ cihazı eklenemez." denilmektedir.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Bu sebeple İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yer alan Bakanlık hattı haricindeki tüm internet hatlarının (ADSL, VDSL 3G, Wireless vb.) acilen iptal edilmesi, gelecekte Bakanlığın ilgili birimlerinin bilgisi olmadan bu ve benzeri bağlantılara izin verilmemesi ile belirtilen bağlantıları iptal ettirmeme konusunda ısrarcı davranış sergileyen personel veya kurum hakkında gerekli yasal süreç başlatılması gerekmektedir.

Oluşması muhtemel bilişim suçlarının önüne geçebilmek amacıyla yukarıda belirtilen çalışmaların acilen tamamlanarak, birimlerinizde çalışan personelin, sözü edilen ilgili Kanun ve Yönerge doğrultusunda tekrar bilgilendirilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Yusuf TEKİN

Bakan a.

Müsteşar

DAĞITIM:

B Plânı.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Atatürk Blv. 06648 Kızılay/ANKARA
Elektronik Ağ <http://bigb.meb.gov.tr>
e-posta: bigb@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: M. KARADAĞ - Şb. Müd.
Tel : (0 312) 413 11 82
Faks: (0 312) 417 50 09

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
BİLGİ VE SİSTEM GÜVENLİĞİ YÖNERGESİ

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1-(1) Bu Yönergenin amacı, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan bilişim kaynaklarının kullanımına yönelik usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2-(1) Bu Yönerge, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatındaki tüm personel ile kendilerine herhangi bir nedenle Bakanlık bilişim kaynaklarını kullanma yetkisi verilen paydaş ve konukları kapsar.

Dayanak

MADDE 3-(1) Bu Yönerge, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4-(1) Bu Yönergede geçen;

a)Bakan: Millî Eğitim Bakanı,

b)Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını,

c)Başkan: Bilgi İşlem Dairesi Başkanını,

ç)Başkanlık: Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığını,

d)Bilişim Kaynakları: Elektronik ortamda yapılan iş ve işlemlerde kullanılan yazılım, donanım, araç ve gerecini,

e)Doküman Yönetim Sistemi (DYS) :Bakanlık elektronik belge yönetim sistemini,

f)ESHS: Elektronik Servis Hizmet Sağlayıcısını,

g)e-İmza: Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veriyi,

ğ)e-Okul: Bakanlığa bağlı okul/kurumlarda öğrenci ve yönetimle ilgili iş ve işlemlerin elektronik ortamda yürütüldüğü ve bilgilerin saklandığı sistemi,

h)e-Posta: İnternet üzerinden bilgisayarlar aracılığıyla bilgi alışverişini sağlamak için kullanılan elektronik haberleşme sistemini,

ı)e-Sınav Merkezi: Elektronik ortamda sınavların yapıldığı merkezi

i)Firma Personeli: Sözleşme, plan ve şartnamelere uygun biçimde bir işi/projeyi yapmayı üstlenen, bu amaçla işgücü, malzeme ve ekipman sağlayarak gerekli yöntemle istenen işi/projeyi tamamlamayı taahhüt eden resmî veya özel kurum veya kuruluş personelini,

j)Konuk: Bakanlık bünyesinde kullanmış olduğu bilgisayar, bilgisayar ağı, internet ve benzeri tüm bilişim sistemleri üzerinde yetkilendirilmemiş olan Bakanlık personeli dışındaki kişiler ile görev yeri dışında çalışan Bakanlık personelini,

k)Kullanıcı: Bakanlık bünyesinde yer alan bilgisayar, bilgisayar ağı, internet ve benzeri tüm bilişim sistemlerinden yararlanan tüm Bakanlık personeli ile Bakanlık bilişim kaynaklarını kullanma yetkisi verilen paydaş ve konukları,

l)Kurum: 652 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 6528 Sayılı Kanun'da yer alan Bakanlık merkez teşkilatı ile İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ile bu müdürlüklere bağlı örgün ve yaygın eğitim veren kurumları,

m)MEBBİS: Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemlerini,

n)MEBNET: Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı içerisinde yer alan tüm kurumlarda kullanılan intranet ve internet ağları (TTVPN, MEB İtranet, MEB ADSL, MEB VDSL, MEB Fiber, MEB FATİH Hattı, MEB Wimax, MEB Kamunet, MEB VPN, FATİH VPN, Kurumlararası VPN, MEB Mobil, MEB APN, MEB Uydunet, MEB Sanal Santral, e-Sınav Hattı vb. ağların tamamını) ile bilişim kaynaklarının tümünü,

o)Merkez: 652 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 6528 Sayılı Kanun'da yer alan Bakanlık merkez teşkilatı birimlerini,

ö)Paydaş: Ortak çalışma yapılan kurum veya kuruluşları,

p)Personel: Bakanlık merkez teşkilatı ile İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ve bu müdürlüklere bağlı örgün ve yaygın eğitim veren kurumlardaki tüm çalışanları,

r)Sistem Odası: Bakanlık merkez teşkilatı, İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri veya e-sınav merkezlerinde bulunan sistem teçhizatının yer aldığı odayı,

s)Sistem Yöneticisi: Başkanlığımız uygulama ve sistemden sorumlu bilişim personeli ile İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerinde görev yapan MEBBİS Yöneticisi veya onun sorumluluğunda görev yapan bilişim personelinin,

ş)Yüklenici Firma: Sözleşme, plan ve şartnamelere uygun biçimde bir işi/projeyi yapmayı üstlenen, bu amaçla işgücü, malzeme ve ekipman sağlayarak gerekli yöntemle istenen işi/projeyi tamamlamayı taahhüt eden resmî veya özel kurum veya kuruluşu,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM Sorumluluk ve Genel Kurallar

Sorumluluk

MADDE 5-(1) 5651 sayılı Kanun ve 27001 Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi kapsamında hukuki süreçlere kaynak teşkil etmesi ve sistemlerin güvenli bir şekilde işletilmesi amacıyla, Başkanlıkça uygun görülen sistemlerin, uygulamaların, kullanıcı işlemlerinin ve bilgi sistem ağındaki veri akışının iz kayıtları, ajanlı veya ajanlı iz toplama yöntemleri kullanılarak toplanır ve ilgili kanun ve yönetmeliklerde belirtilen süre boyunca Başkanlıkça saklanır. Bu nedenle kullanıcı, kendisine ait kişisel verilerin gizli kalması ve korunması kaidesiyle, MEBNET ağı üzerinden gelen ve giden tüm trafik bilgilerinin önceden kullanıcıya haber verilmeksizin Başkanlık tarafından kayıt ve kontrol edilebileceğini, bu bilgilerin istatistik, raporlama ve inceleme amaçlı olarak kullanılabileceğini bilir ve kabul eder.

(2) Bakanlık personelinin, çocukların cinsel istismarına, müstehcenliğe, şiddet ve intihara yönlendirmeye, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımını özendirilmeye yönelik internet sitelerine girmesi, sohbet oturumları açarak kuruma ait gizli bilgileri paylaşması, oyun oynaması, devlet büyüklerine hakaret etmesi; sosyal medya, gazete, forum ve benzeri sitelerde kurumu küçük düşürücü ve kamuoyunu yanıltmaya yönelik yorumlar yapması, özel hayatına ilişkin suç oluşturabilecek nitelikteki bilgi ve işlemleri kurum internet hattı üzerinden yapması ile ilgili cezai ve hukuki sorumluluğu kendisine aittir. Başkanlık yukarıda belirtilen davranışları tespit etmeye ve önlemeye yönelik erişim politikaları belirler ve uygular.

(3) Bu Yönerge kapsamında bilgi ve sistem güvenliğinin planlı, sorunsuz, güvenli ve disiplin içinde gerçekleştirilmesinden Bakanlık bilişim sistemlerinden yararlanan tüm Bakanlık personeli birinci derecede görevli ve sorumludur. Bu Yönerge kapsamında olup teknolojik değişikliklere ya da Bakanlığın genel politikasındaki ve hizmetlerindeki değişikliklere göre bu politikada gerekli düzenlemeler Başkanlıkça yapılır ve resmî internet sayfasında "Bilgi ve Sistem Güvenliği Politikaları" adı altında yayımlanır. Tüm Bakanlık personeli yayınlanan "Bilgi ve Sistem Güvenliği Politikaları" nı takip etmekle ve bu politikalara uymakla yükümlüdür.

(4) Başkanlık, yasal hükümler çerçevesinde bilişim kaynaklarını ve bunlarla gerçekleştirilen aktiviteleri izleme, kaydetme ve periyodik olarak inceleme ve denetleme hakkını saklı tutar.

(5) Bakanlık bilişim kaynaklarında meydana gelen arızalara yetkisiz personel tarafından müdahale edilemez. Edilmesi sonucunda teknik destek verilmez ve ortaya çıkabilecek arızalar, maddi hasarlar ya da kurumsal ağ güvenliğinin ihlaline yol açan uygulamalardan ilgili personel sorumludur.

(6) Bakanlık demirbaşına kayıtlı olmayan, personelin şahsi bilgisayarlarına arıza bakım ve teknik destek hizmeti sunulmaz.

(7) Veritabanı yöneticileri tarafından MEBBİS, e-okul ile diğer bilişim modüllerinden yapılan tüm sorgular kayıt altına alınır. Başkanlık gerek gördüğü zaman sorgulamanın sebebini kullanıcıya yazılı veya sözlü olarak sorar. Yetkili kullanıcı hesabında anormal sorgu durumları tespit edilmesi durumunda hesap sahibine haber vermeye gerek duyulmadan hesabı dondurup gerekli inceleme ve soruşturma işlemini başlatabilir.

(8) Merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ile okul ve kurumlarda bulunan yetkili kullanıcı hiçbir sebepten ötürü öğretmen, öğrenci ve velilere ait kişisel bilgileri (ad soyad, T.C. kimlik numarası, çalıştığı kurum, okuduğu okul, adres, telefon numarası, e-posta adresi vb.) diğer kamu kurumları ve 3. şahıslar ile paylaşamazlar. Gerekli görüldüğü zaman bu bilgilerin paylaşımı için Başkanlıktan talepte bulunurlar. Başkanlık uygun gördüğü durumlarda bilgileri yasal sınırlar içerisinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile paylaşır.

(9) Kullanıcı, kurumun kritik bilgisinin ortaya çıkmasına veya kurum servislerinin ulaşılmaz hale gelmesine sebep olabilecek tüm eylemlerden kaçınır.

(10) Kullanıcı, kullanımına tahsis edilen bilişim kaynaklarının güvenliğine yönelik önlemleri alır.

(11) MEBNET ağı ve bu ağı kullanan her kullanıcı ve cihaz ile ilgili her türlü erişim, güvenlik ve yönetim politikaları Başkanlık tarafından belirlenir ve uygulanır. Bu ağ üzerindeki trafik, ilgili erişim kanunu çerçevesinde gelen ve giden yönünde kayıt edilip incelenebilir ve raporlanabilir.

(12) Başkanlık, gerekli durumlarda Bakanlık Makamınca belirlenen erişim politikası düzenlemelerini uygular.

Genel Kurallar

MADDE 6-(1) Kullanıcı, bilgi teknolojileri kapsamındaki bilişim kaynaklarına zarar veremez, işleyişi aksatma, yavaşlatma veya durdurma eylemlerinde bulunamaz, içeriğini izinsiz olarak değiştiremez.

(2) Kullanıcı, bilgi teknolojileri kapsamındaki herhangi bir kaynağı, kendisinden başka hiç kimse adına ve yararına kullanamaz veya bir başkasının kullanımına izin veremez.

(3) Kullanıcı, başka kullanıcıların bilgisayarında yer alan şifrelendirilmiş paylaşım alanlarına çeşitli yöntemleri kullanarak erişemez ve bu türlü girişimlerde bulunamaz.

(4) Kullanıcı, çalışmalarının sonlandırılması ile birlikte kendisinde bulunan bilgisayar, yazıcı, disk ve benzeri tüm donanım ve malzemeleri, tüm yazılım ürünleri ve kodları ile bilişim sistemleri kullanımına yönelik tüm şifreleri içeren Bakanlığın tüm bilişim varlıklarını iade eder. Kullanıcının bilgi ve bilgi işleme olanaklarına erişim hakları kaldırılır.

(5) Yüklenici firma personeli, ancak sistem yöneticisi nezaretinde ve kontrolünde çalışma yapar. Firma personeli tarafından yapılacak çalışmalara nezaret edecek kurum personeli, en az firma personeli kadar konusunda uzman personel arasından seçilir ve sistem yöneticisinin onayı ile kayıt altına alınır. Bu kurallara uyulmadığı zaman doğacak problem ve zararlardan ilgili yüklenici firma sorumludur. Nezaret eden kurum personeli yapılan çalışmaları kayıt altına alır ve herhangi bir olumsuzluk durumunda bu olumsuzluğu açıklayıcı rapor sunmak zorundadır.

(6) Bilgi güvenliğini etkileyen arızalar mümkün olan en kısa sürede uygun yönetim kanalları kullanılarak Başkanlığa rapor edilir.

(7) Gizlilik içeren bilgiler ile kişisel veriler, e-devlet kapsamında protokol yapılarak bilgi paylaşımı yapılan veya kanunen yetkili sayılan merciler dışında hiçbir kişi, kurum ya da kuruluş ile paylaşılmaz.

(8) Gizlilik içeren bilgilerin paylaşımı ile ilgili yapılacak protokoller Bakanlık merkez birimlerince veya Bakanlıkça yetkilendirilen taşra teşkilatı birimlerince yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bilgi ve Sistem Güvenliği Kuralları ve Politikaları

Aktif Dizin Hizmetleri Kuralları

MADDE 7-(1) Bakanlık ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde çalışmakta olan veya işe başlayan her personel ile paydaş ve konuklar için aktif dizin kullanıcı hesabı açılır. İl Millî Eğitim Müdürlüklerinde geçici süreliğine görevlendirilen paydaş ve konukların kullanımı için bağlı oldukları birimde görev yapan şef veya yetkili personel adına profili ve şifresi farklı ilave kullanıcı hesapları açılır. Geçici görevli personel bu hesaptan sorumludur. Geçici görevli personelin görevlendirme süresinin sonunda ilgili hesabın şifresi değiştirilir ve bir sonraki kullanıma kadar pasif halde bekletilir.

(2) Kullanıcı, kendisine verilen "kullanıcı adı"nı ve "şifresi"ni bir başkası ile paylaşmaz ve bir başkasına kullandırmaz. Kullanıcının, "kullanıcı hesabına" ait geçici şifresini derhal değiştirerek, bu Yönergenin 9'uncu maddesinde yer alan şifre politikasına uygun olarak şifresini oluşturur.

(3) Kullanıcının, Başkanlıkça belirlenecek periyodlarla "kullanıcı şifresini" değiştirmesi gerekir. Kullanıcı şifresini yenilemeyen veya kullanıcı şifresini üst üste birkaç kez hatalı giren kullanıcının, kullanıcı hesabı geçersiz kılınır ve iletişim ağına giriş izni otomatik olarak kaldırılır. İlgililerin başvurması halinde ilgili hizmetin bir üst yetkilisi tarafından uygun görülenler tekrar aktif hale getirilir.

(4) Her bir kullanıcı, bilgisayarda kendi "kullanıcı adı" ve "şifresi" ile oturum açarak çalışır. Çalışması biten kullanıcı, oturumu veya bilgisayarını kapatarak bilgisayara başkalarının fiziksel erişimini engeller. Bilgisayar başından kısa süreli ayrılmalarda bilgisayar oturumunu kilitler.

(5) İlgili hesabın amacı dışında kullanılması ve bu hesaptan doğabilecek zararların sorumluluğu, hesabı kullanan kullanıcıya aittir.

(6) Bakanlık ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ndeki her bir son kullanıcı ve bilgisayar etki alanı üyesi olmalıdır. Etki alanında olmayan kullanıcı veya bilgisayarın internet erişimleri engellenir.

e-Posta İşlemleri Kuralları

MADDE 8-(1) Kullanıcı, tüm resmî yazışmalarında e-posta adresi olarak, Başkanlıkça kendisine tahsis edilen veya çalıştığı birime ait olan kendisine zimmetli e-posta adresini kullanır. Bunun dışındaki e-posta servislerini resmî işlerde kullanılmaz.

(2) Kullanıcı, kurum saygınlığını zedeleyecek ve/veya başkalarını taciz edecek kurum içi veya kurum dışı e-posta gönderemez. e-Posta adresini internet üzerinde herhangi bir siteye kurumsal amaçlar dışında abone olmak için kullanılamaz.

(3) Kullanıcı, Başkanlık tarafından kendisine veya çalıştığı birime tahsis edilen e-posta adresini, sohbet (chat) yapmak için kullanmaz.

(4) Kullanıcı, hesabını ticari ve kar amaçlı olarak kullanamaz. Çok sayıda kullanıcıya toplu halde reklam, tanıtım, duyuru ve benzeri amaçlı e-posta gönderemez ve zincir e-posta, sahte e-posta ve benzeri zararlı e-postalara yanıt yazamaz.

(5) Kaynağı bilinmeyen e-posta ekinde gelen dosyalar kesinlikle açılmaz ve derhal silinir.

(6) Kullanıcı, kendisine ait e-posta adresinin şifresinin güvenliğinden ve gönderilen e-postalardan doğacak hukuki işlemlerden sorumludur. Şifresinin başkası tarafından tespit edildiğini fark ettiği anda şifresini değiştirip Başkanlıkla temasa geçiş durumu haber vermekle yükümlüdür.

(7) Güvenlik ve performans açısından e-posta eklentilerinin toplam boyutu hiç bir durumda Başkanlığın belirlediği boyut değerinden fazla olamaz.

(8) e-Posta hesapları için öngörülen kotadan dolayı bir problem yaşamaması için e-posta hesabının kontrolü kullanıcıya aittir.

(9) Resmî işler için Bakanlığın resmî e-posta hesapları dışında hiçbir e-posta adresine veri toplanamaz. Bu e-postalara cevap verilmez.

(10) Başkanlık sistem ve kullanıcı güvenliğini sağlamak amacıyla gelen giden e-postalar için politika belirleyebilir ve uygulayabilir.

(11) Başkanlık kişisel verilerin korunması ve gizli kalması kaidesiyle gelen giden e-postalara ait istatistiki bilgileri kayıt edebilir ve inceleyebilir.

(12) Gerekli görülmesi halinde Başkanlık kullanılan e-posta sistemleri üzerinde her türlü değişikliği yapma hakkına sahiptir.

(13) Bakanlık personeli olma vasfını kaybedenlerin (emeklilik, istifa, kurum değişikliği, vefat, işten çıkarılma vb.) isimleri ilgili birim tarafından Başkanlığa bildirilir. Başkanlığın belirlediği süre sonunda bu e-posta hesapları silinir.

(14) Usulsüz kullanıldığı tespit edilen veya spam, virüs yayarak sistem ve kullanıcıların güvenliğini tehdit eden e-posta hesapları devre dışı bırakılır. Kullanan hakkında gerekli yasal işlem başlatılır.

(15) Bakanlık birimlerinin talebiyle oluşturulan e-posta gruplarının üyelerinin güncel olmasından ilgili birim sorumludur. Birimin kapanması, isminin değişmesi, faaliyetin bitmesi vb. nedenlerle işlevini kaybeden e-posta grubunun kapatılması veya grup üyelerinde ekleme, çıkarma yapılması taleplerini Başkanlığa bildirir.

Şifre Politikası

MADDE 9-(1) Kullanıcı, kurumda kullanılan ve belirli bir şifre ile girilmesi zorunlu olan her türlü uygulama için şifre belirler.

(2) Kullanıcının şifrelerini belirlerken dikkat edeceği kurallar şunlardır:

- a) Şifreler en az 8 (sekiz) karakter olmalıdır.
- b) Şifreler küçük harf, büyük harf, rakam ve simgelerin kullanıldığı karışık yapıda olmalıdır.
- c) Şifrelerin Başkanlıkça belirlenecek sayıda hatalı girilmesi sonucu, kullanıcı hesabı Başkanlığın politikalarına bağlı olarak kilitlenebilir. İlgililerin başvurması halinde ilgili hizmetin bir üst yetkilisi tarafından uygun görülenler tekrar aktif hale getirilir.
- ç) Şifreler en geç altı ayda bir değiştirilir.
- d) “Yönetici/Admin” kullanıcı şifreleri sadece sistem yöneticilerinde olur, kesinlikle son kullanıcılarla ve yüklenici firmalarla çalışıldığı zaman firma personeliyle paylaşılmaz.
- e) Şifreler herhangi bir kişi ile paylaşılmaz.

Temiz Masa - Temiz Ekran Politikası

MADDE 10-(1) Sistemlerde kullanılan şifreler, masaüstü veya ekran üstü gibi herkes tarafından görülebilecek yerlere yazılmaz.

(2) Personel, bilgisayarını belli bir süre kullanmadığı zaman otomatik olarak şifre ile oturum açmasını gerektirecek şekilde ayarlar.

(3) Kullanıcı, gizli bilgi içeren evrakı ağ üzerinden paylaşmaz, gizli bilgi içeren atık evrakı imha eder.

(4) USB bellek, harici disk vb. hafıza ünitelerinin kullanım şartlarını Başkanlık belirler. Başkanlık gerekli gördüğü durumlarda ilgili ünitelerin kullanımının durdurulması, sınırlandırılması veya kriptolanması/şifrelenmesi gibi uygulamaları yürürlüğe koyar.

(5) Personel, bilgisayarındaki, USB belleğindeki, harici diskindeki ve benzeri veri depolamanın mümkün olduğu ortamlardaki gizlilik dereceli bilgi içeren her türlü belgenin güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. USB veya harici diske gizli/önemli verilerin konulması gerekiyorsa kriptolanarak/şifrelenerek saklanır.

Ağ ve İnternet Kullanımı

MADDE 11-(1) Tüm kullanıcılar interneti bilinçli bir şekilde kullanmak, başkalarının hakkını ihlal edici ve bilişim sisteminin işleyişini engelleyici, bozucu faaliyetlerde bulunmamakla yükümlüdür.

(2) Kullanıcı;

a) Bakanlık sunucuları üzerinde kendisine tahsis edilen kullanıcı adı, şifre ve IP adresi kullanılarak gerçekleştirilen her türlü etkinlikten,

b) Kendisine tahsis edilen bilgisayar üzerinde bulundurduğu belge, yazılım gibi her türlü kaynağın içeriğinden,

c) Bilişim sisteminin kullanımı hakkında yetkili makamlar tarafından talep edilen bilgilerin doğru ve eksiksiz verilmesinden,

ç) Bakanlık tarafından sağlanan güvenlik programlarının aktif olarak kullanılmasından ve güncellenmesinden,

d) Bilişim sisteminin; kullanım kurallarına, kanun ve yönetmelikler ile Bakanlığın tabi olduğu mevzuata uygun olarak kullanımından

sorumludur.

(3) Kullanıcı, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı bünyesindeki tüm bilişim kaynaklarını ve MEBNET'i;

a) Bakanlık ağına ve haricindeki bir sisteme, ağ kaynağına veya servisine saldırı niteliğinde girişimlerde bulunmak,

b) Diğer kullanıcılara ait verileri bozmak ya da zarar vermek, gizlilik hakkını ihlal etmek,

c) Yasaklanmış her türlü materyali üretmek ya da dağıtmak,

ç) Gerçek dışı, sıkıntı ve rahatsızlık verici, gereksiz endişe yaratacak materyali üretmek ve dağıtmak,

d) Başka bir kullanıcının e-posta adresini, o kullanıcının izni olmadan kullanmak,

e) Yerel, ulusal, uluslararası bilgisayarları veya hizmetleri kasıtlı olarak yetkisiz kullanmak,

f) Başkalarının telif haklarını ihlal edici konumda olan yazı, makale, kitap, film, müzik eserleri gibi materyali edinmek, yayınlamak, dağıtmak,

g) Özel yazılım, oyun, film, müzik, video vb. materyalleri edinmek, yayınlamak, kullanmak, dağıtmak,

ğ) Canlı televizyon ve radyo yayınlarını izlemek/dinlemek,

h) Resmî işlemler dışındaki interaktif uygulamalara/hizmetlere erişmek,

ı) Bulut ve depolama sistemlerine erişmek,

i) Sosyal medya hesaplarına erişmek,

j) Siyasi ve ideolojik propaganda yapmak

için kullanamaz.

(4) Telif hakları ve lisansları ihlal eden, zararlı yazılım bulduran, MEBNET ağına yoğun ağ trafiğine sebep olan iki veya daha fazla kullanıcı arasında veri paylaşmak için kullanılan noktadan noktaya (Peer-to-peer - P2P) uygulamaları kullanılmaz. Dosya paylaşımı, anlık mesajlaşma programları ve kurum altyapısında soruna yol açacak şekilde yoğun ağ trafiğine sebep olan uygulamalar ile güvenlik tehdidi oluşturan reklam, içerik, site, kullanıcı, yazılım, uygulama, erişim sağlayan cihazların tamamı gerekli görüldüğünde Başkanlık tarafından filtrelenir veya erişime kapatılır.

(5) Zararlı veya güvenlik tehdidi oluşturan yazılım, uygulama, eklenti vb. içerik barındıran bilgisayarlar yeniden kurulum yapılmadan kurumsal ağa dâhil edilemez.

(6) Bilgisayarlara tahsis edilen IP numarası ve ortam erişim kontrolü adresi (MAC adresi) ile BIOS ayarları Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş kişiler dışında değiştirilemez.

(7) Kurum ağına sistem yöneticisinin bilgisi dışında herhangi bir aktif ağ cihazı eklenemez.

(8) Kullanıcılar, kişisel bilişim kaynaklarını kurum ağına sistem yöneticisinden izin almadan kullanamaz.

(9) Kurum içinde hizmet veren sunucu, sistem veya kullanıcı bilgisayarlarına uzaktan erişim, zorunlu hallerde Başkanlığın onayı/izni alınarak yapılır.

(10) MEBNET erişimleri ve kaynakları öncelikli olarak resmî ve onaylı kurum işlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılır.

(11) Başkanlık gerekli gördüğü durumlarda kurum içi kritik düzeydeki hizmetlere (MEBBİS, e-okul, DYS vb.) öncelik sağlamak için MEBNET ağında bant genişliği düzenleme yoluna gidebilir.

(12) MEBNET ağında kategorisi olmayan ip adresi, içerik veya sitelere erişim izni verilmez. Erişim talepleri Yardım Masası Modülü (yardimmasasi.meb.gov.tr) üzerinden yapılır.

(13) Başkanlık gerekli gördüğü durumlarda eğitim, devlet, pedagoji kategorileri dışında kalan kategorilere yönelik erişimi düzenleme hakkına sahiptir.

(14) Kullanıcı, kendi kullanıcı hesaplarıyla internet üzerinden gerçekleştirdiği tüm işlemlerden sorumludur. Kimlik bilgilerini uygun bir şekilde saklar ve başkalarıyla paylaşmaz.

(15) Kurumsal ağ güvenliği açısından tehlike yaratabilecek nitelikte zararlı olduğu tespit edilen internet adreslerine erişim tüm kullanıcılar için engellenir. Kullanıcı bu tür engellemelerin kaldırılması konusunda Başkanlıktan herhangi bir talepte bulunamaz.

(16) Kurumsal ağ üzerindeki bilgisayarlara erişim hakkı, yetkisi olmayan kişilere verilemez.

(17) Yetkilendirilmiş kişiler ve kuruluşlar dışında, ağ kaynağına veya servisine zarar verebilecek DOS saldırısı, port/ağ taraması, paket dinleme, ağ izleme, IP değiştirme gibi kasıtlı veya kasıtsız girişimlerde bulunamaz.

(18) Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında tanımı Başkanlık tarafından yapılan MEBNET ağı dışında bir ağ kullanılamaz. Kullanıcı Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında bulunan bilgisayarlardan MEBNET ağı dışında cep telefonu, ADSL, VDSL, fiber, mobil modem, kişisel erişim noktası, kablosuz bağlantı alanı cihazı vb. cihazlarını kullanamaz.

(19) Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında MEBNET ağında Başkanlık tarafından oluşturulan MEB Sertifikası kullanılır. MEB Sertifikası yüklü olmayan cihazların erişimine izin verilmez.

(20) Merkez ve taşra teşkilatında MEBNET ağına izinsiz kablosuz bağlantı alanı cihazı takılamaz. İzin dahilinde takılan kablosuz bağlantı alanı cihazları şifresiz kullanılamaz.

(21) Kurum bilişim kaynakları; ağ ve internet kaynaklarının kurum dışından kullanılmasına sebep olabilecek ya da kurum dışındaki kişi ya da bilgisayarların kendilerini kurum içerisindeymiş gibi tanıtmalarını sağlayacak (DHCP, DNS, Proxy, IP Sharer, NAT vb.) şekilde kullanılamaz.

(22) Başkanlık MEBNET ağında erişime açılacak ve kapanacak portları belirleme ve düzenleme yetkisine sahiptir. Uzaktan erişim (rdp, ssh, telnet vb.), dosya-yazıcı paylaşımı gibi portlara ve uygulamalara erişim izni verilmez. MEBNET ağında TCP/FTP (21), TCP/HTTP (80), TCP/HTTPS (443) portlarına erişim önceliği verilir. e-Sınav merkezlerinin ağı kapalı devre olup; internet erişimine kapalıdır.

(23) Bakanlığa ait gizli ya da açık her türlü veri Bakanlık sistemleri üzerinde barındırılır. Herhangi bir bulut depolama sistemine veri aktarılmaz.

(24) Kurumsal ağ üzerindeki bilgisayarlarda güvenlik politikalarının Başkanlık tarafından belirlendiği antivirüs yazılımının kullanılması zorunludur.

(25) Başkanlığın mevcut anket programı hariç anket programları veya formlar veri toplama ve depolama amacıyla kullanılamaz.

(26) Bakanlık bilişim kaynaklarında ve MEBNET ağında zararlı yazılım tespit edilen, saldırmaya yönelik teşebbüste bulunan ve kullanılan güvenlik sistemlerini aşmaya, atlatmaya yönelik her türlü tünel, proxy, vpn vb. program kullanan kullanıcı veya kurumların, internet ve intranet erişimleri kesilir. İlgili durum ortadan kalkınca erişim tekrar sağlanır. Erişim politikalarını ve sistemlerini aşmaya veya bilişim sistemlerine saldırmaya yönelik girişimde bulunan kullanıcı veya kurum hakkında yasal işlem başlatılır. Ayrıca Bakanlık sistemlerine yönelik dışarıdan vpn, proxy, tünel vb. bağlantılarla erişim sağlanması (kullanıcının kendi ip adresi yerine sahte ip adresleri üzerinden erişmesi), saldırı girişiminde bulunulması durumunda ilgili erişimler engellenir. Erişim kesintileri ile ilgili süreçler Başkanlık tarafından belirlenir ve yönetilir.

(27) Başkanlığın onayı olmadan hiçbir yazılım satın alınamaz. Satın alınması düşünülen yazılım ve programlar için Başkanlıktan uygun görüş alınır.

Sanal Santral Hizmetleri

MADDE 12-(1) Merkez ve taşra teşkilatında Başkanlığın izni olmadan voip, ip santral, faks, telsiz telefon, analog telefon vb. hizmetler kullanılamaz.

- (2) Sanal santral ile ilgili telefon talepleri hariç;
- Telefon üzerindeki tanımlamanın değiştirilmesi,
  - Telefon arama yetkilerinin düzenlenmesi,
  - Telefon numarasının değiştirilmesi,
  - Telefon ve ek modül üzerindeki hızlı arama kayıtlarının eklenmesi ve güncellenmesi,
  - Çağrı yönlendirme ve numara engellemesi,
  - Yönetici telefonlarını doğrudan arayacak numaraların oluşturulması ve güncellenmesi,
  - Telefon ve faks arızalarının bildirilmesi,
  - Çağrı toplama talepleri,
  - Telefonların yer değiştirmesi,
  - Çağrı dökümü ve kullanım bilgileri

ile ilgili talepleri bağlı bulunduğu genel müdürlüğün ve/veya başkanlığın kurumsal e-posta adresi ya da DYS üzerinden resmî yazı ile Başkanlığa yapılır. Talepler Başkanlığın onayından sonra gerçekleştirilir.

- (3) Personel, kurum telefonunu özel işleri için kullanamaz.
- (4) Sanal santral hizmetlerinin yürütülmesi Başkanlık tarafından yapılır.

Sistem Odası Güvenliği

MADDE 13-(1) İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ve e-sınav merkezlerinde yer alan sistem odaları ilk kurulumda binanın durumuna göre Bilgi İşlem ve Eğitim Teknolojileri Şube Müdürlüğü ile yanyana merkezi bir lokasyonda tercih edilmeli ve kurulmalıdır. Sistem odasının üstünde ıslak zeminli (tuvalet, banyo vb.) oda bulunmamalıdır. Kurulumda jeneratör, kesintisiz güç kaynağı, klima ile yangın, duman, nem ve su sensörlü algılama-önleme sistemleri tercih edilmelidir. Mevcut kurulu sistem odaları yukarıda belirtilen niteliklere göre iyileştirilmelidir. Sistem odalarının giriş ve çıkış kapılarında gerekli güvenlik önlemleri (kilit, şifre, parmak izi, kamera vb.) alınmalıdır. Sistem yöneticisinin bilgisi ve izni dışında giriş çıkışlar yapılmamalıdır. Giriş çıkışlar kayıt altına alınmalıdır.

(2) Sistem odasında gürültü ve titreşime karşı yalıtım önlemi sağlanmalıdır. Bakım, kontrol ve acil durum çizelgeleri görünür bir panoda yer almalıdır. Sistem odasının periyodik olarak kontrolleri sağlanmalı ve ilgili çizelgelere işlenmelidir.

(3) Sistem odasında kesintisiz güç kaynağı ile soğutma sistemleri aktif olarak çalışmalıdır. Sistem odasında meydana gelen arıza vb. durumlarda Başkanlığa bilgi verilerek en kısa sürede arızanın giderilmesi sağlanmalıdır.

(4) Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında yer alan sistem odalarının tasarım ve işletme süreçleri Başkanlık koordinasyonunda yapılmalıdır.

İnternet Sitesi Barındırma Hizmeti Politikası

MADDE 14-(1) Bakanlığımız kurumları ile Bakanlığımız sorumluluğunda yürütülen projelere ait internet sitelerinin barındırma hizmeti Bakanlık sunucuları üzerinden yapılır.

(2) İletişim için kurum tüzel kişiliğine ait e-posta adresi kullanılır.

(3) Başkanlığın onayı olmadan alan adı alınmaz. Bakanlığa ait olmayan sunucularda web hizmeti yayını yapılamaz, dosya ve veritabanı depolanamaz. Alan adı alınması gereken durumlarda Başkanlıktan onay alınır ve onayı müteakip <http://moduller.meb.gov.tr> adresine proje olarak kaydedilir.

(4) Kurum internet sitelerinin hazırlanmasında, güncellenmesinde ve yönetilmesinde dikkat edilecek hususlar şunlardır:

- Bakanlık tarafından belirlenen internet sitesi standartlarına göre hazırlanır.
- Her türlü içerikten kurum amiri sorumludur.
- Uygulamalara yetkisiz kişilerin erişimini engelleyen tedbirler alınır.

- ç) Alınan web hizmetine ait şifreler kurum amiri ve görevli personelin sorumluluğu altındadır.
- d) Kritik öneme sahip içerikler web hizmeti alan kurum tarafından görevlendirilen yetkili ya da yetkililerce güvenli bir ortamda yedeklenir.
- e) Herhangi bir saldırı halinde site üzerinde bir değişiklik yapılmadan Başkanlığa haber verilir.
- f) Tahsis edilen web alanında virüs, truva atı vb. zararlı içerik veya bağlantı, oyun, yetkisiz erişime sebep olabilecek uygulamalar bulundurulmaz.
- g) Yayınlanacak her türlü içerik telif hakları, fikrî haklar, şeref ve haysiyetin korunması ve gizlilikle uyumlu olur.
- ğ) Bakanlığın herhangi bir politikasını, kuralını ya da düzenlemesini ihlal edemez.
- h) Web barındırma alanı, internet sitesi yayıncılığı dışında dosya depolama ya da arşiv alanı olarak kullanılamaz.

Nitelikli Elektronik Sertifika (e-İmza) Kullanımı

MADDE 15-(1) Bakanlığımız Elektronik Belge Yönetimi, Doküman Yönetim Sistemi üzerinden güvenli elektronik imza ile yapılır.

(2) Güvenli elektronik imza sayısal imzadır ve elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurur ve aynı ispat gücüne haizdir.

(3) Kullanıcılar elektronik imzalarını ve şifrelerini hiçkimse ile paylaşmaz.

(4) e-İmza veya şifrenin başkasının eline geçmesi sonucu meydana gelecek her türlü durumda yasal sorumluluk e-imza sahibine ait olur.

(5) e-İmzanın çalınması, kaybedilmesi durumunda sorumluluk kullanıcıya aittir ve ESHS'den temin eder.

(6) Kullanıcı sertifika sağlayıcılarından gelen e-imza güncellemelerinin tarihlerini takip eder ve güncellemeleri zamanında, e-imzasını kullanarak yapar. Aksi takdirde ortaya çıkabilecek her türlü maddi ve hukuki sonuçtan sertifika sahibi sorumludur.

(7) Kullanıcı, ESHS'ye tanımlı kişisel bilgi değişikliklerini ESHS' ye bağlı çağrı merkezlerini arayarak günceller.

Yaptırım ve Uygulama

MADDE 16-(1) Başkanlık, bilişim kaynaklarının yönergeye aykırı etkinlikler dahilinde kullanılması durumunda; gerçekleştirilen eylemin; yoğunluğuna, kaynaklara veya kişi/kurumlara verilen zararın boyutuna ve tekrarına göre aşağıdaki işlemlerin bir ya da birden fazla maddesini, sıra ile ya da sırasız uygulayabilir;

a) Kullanıcı sözlü veya yazılı olarak bilgilendirilir.

b) Kullanıcıya tahsis edilmiş kurum bilişim kaynakları sınırlı veya sınırsız süre ile erişime kapatılır.

c) Yönergeye aykırı kullanım halinde kullanıcı hakkında gerektiğinde idari ve adli soruşturma açılması için gerekli işlemler başlatılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **Çeşitli Hükümler**

Hüküm Bulunmayan Hususlar

MADDE 17-(1) Bu Yönergede hüküm bulunmayan hususlarda ilgili diğer mevzuat hükümlerine göre işlem yapılır.

Yürürlük

MADDE 18-(1) Bu Yönerge onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 19-(1) Bu Yönerge hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür.

Yürürlükten Kaldırma

MADDE 20-(1) 11/04/2012 tarihli ve 565 sayılı Makam Olur'u ile yürürlüğe giren Bilgi ve Sistem Güvenliği Yönergesi bu Yönergenin yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükten kalkar.

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

HAYAT BİLGİSİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI
(İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI
(İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)**

İÇİNDEKİLER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	3
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI.....	3
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ.....	4
DEĞERLERİMİZ.....	4
YETKİNLİKLER.....	4
ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....	6
BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI	6
SONUÇ	7
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ÖZEL AMAÇLARI	8
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN BECERİLERİ	8
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	9
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI	10
HAYAT BİLGİSİ DERSİ 1, 2 ve 3. SINIFLAR DERS KİTABI FORMA SAYILARI VE EBATLARI	11
1. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI	12
2. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI	18
3. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI	23

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır.

Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek
2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak
3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak
4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevî kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir.

DEĞERLERİMİZ

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkma da eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. “Eğitim programı”; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

YETKİNLİKLER

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiştir. TYÇ sekiz anahtar yetkinlik belirlemede ve aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

1) **Anadilde iletişim:** Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır.

2) **Yabancı dillerde iletişim:** Çoğunlukla ana dilde iletişimin temel beceri boyutlarını paylaşmakta olup duygu, düşünce, kavram, olgu ve görüşleri hem sözlü hem de yazılı olarak kişinin istek ve ihtiyaçlarına göre eğitim, öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi uygun bir dizi sosyal ve kültürel bağlamda anlama, ifade etme ve yorumlama becerisine dayalıdır. Yabancı dillerde iletişim, aracılık etme ve kültürlerarası anlayış becerilerini de gerektirmek-

tedir. Bireyin yeterlilik seviyesi, bireyin sosyal ve kültürel geçmişi, çevresi, ihtiyaçları ve ilgilerine bağlı olarak dinleme, konuşma, okuma ve yazma boyutları ile farklı diller arasında değişkenlik gösterecektir.

3) **Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler:** Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirme ve uygulamadır. Sağlam bir aritmetik becerisi üzerine inşa edilen süreç, faaliyet ve bilgiye vurgu yapılmaktadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir.

Bilimde yetkinlik, soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve arzusuna atıfta bulunmaktadır. Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.

4) **Dijital yetkinlik:** İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.

5) **Öğrenmeyi öğrenme:** Bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir. Bu yetkinlik, bireyin var olan imkânları tanıyarak öğrenme ihtiyaç ve süreçlerinin farkında olmasını ve başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsamaktadır. Yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uyarlamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmak anlamına da gelir. Öğrenmeyi öğrenme, bilgi ve becerilerin ev, iş yeri, eğitim ve öğretim ortamı gibi çeşitli bağlamlarda kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve hayat tecrübelerine dayanılması yönünde öğrenenleri harekete geçirir.

6) **Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler:** Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır.

7) **İnisiyatif alma ve girişimcilik:** Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir. Etik değerlerin farkında olma ve iyi yönetişimi desteklemeyi de kapsar.

8) **Kültürel farkındalık ve ifade:** Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiridir.

ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Hiçbir insan bir başkasının birebir aynısı değildir. Bu sebeple öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart olması” insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi şarttır. Öğretim programları bu açıdan bir yol göstericidir. Öğretim programlarından ölçme değerlendirmeye ait bütün unsurları içermesini beklemek gerçekçi bir beklenti olarak değerlendirilemez. Eğitimde çeşitlilik; birey, eğitim düzeyi, ders içeriği, sosyal ortam, okul imkânları vb. iç ve dış dinamiklerden ciddi şekilde etkilendiği için, ölçme ve değerlendirme uygulamalarının etkililiğini sağlamada öncelik öğretim programlarından değil öğretmen ve eğitim uygulayıcılarından beklenir. Bu noktada özgünlük ve yaratıcılık öğretmenlerden temel beklentidir.

Bu bakış açısından hareketle öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamalı, kazanım ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.
2. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılacak ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara kesin sınırlar çizmez, sadece yol gösterir. Ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde, gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalıdır.
3. Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.
4. Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez.
5. Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil, “hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez.
6. Çok odaklı ölçme değerlendirme esastır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilir.
7. Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir. Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır.

BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde insanın çok yönlü gelişimsel özelliklerine dair mevcut bilimsel bilgi ve birikim dikkate alınarak bütün bileşenler arasında ahengi dikkate alan harmonik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda bazı temel gelişim ilkelerine değinmek yerinde olacaktır.

Öğretim programları, insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesi ile hazırlanmıştır. Bu sebeple öğretim programlarında, her yaş döneminde bireylerin gelişim özelliklerini dikkate alarak destekleyici önlemler alınması önerilmektedir.

Gelişim, hayat boyu sürse de tek ve bir örnek yapıda değildir. Evreler hâlinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Evreler de başlangıç ve bitişleri açısından homojen değildir. Bu sebeple programlar olabildiğince bunu göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır. Programların amaçlarını ve kazanımlarını gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların öğretmen tarafından yapılması beklenir.

Gelişim dönemleri ardışık ve değişmeyen bir sıra izler. Her evrede olup bitenler takip eden evreleri etkiler. Öte yandan bu ardışıklık belirli yönelimlerle karakterize edilir: basitten karmaşığa, genelden özele ve somuttan

soyuta doğru gelişim gibi. Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardılığı noktasında dikkate alınmış hem de sınıflar düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbirleriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur.

Öğretim programlarında insan gelişiminin bir bütün olduğu ilkesi ile hareket edilmiştir. İnsanın farklı gelişim alanlarındaki özellikleri birbirleri ile etkileşim hâlinindedir. Söz gelimi dil gelişimi düşünce gelişimini etkiler ve düşünce gelişiminden etkilenir. Bu sebeple öğretmenlerden, öğrencinin edindiği bir kazanımın, gelişimde başka bir alanı da etkileyeceğini dikkate alması beklenir.

Öğretim programları bireysel farklılıklara ilişkin hassasiyetler göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır. Kalıtsal, çevresel ve kültürel faktörlerden kaynaklanan bireysel farklılıklar ilgi, ihtiyaç ve yönelme açısından da kendini belli eder. Öte yandan bu durum bireylerarası ve bireyin kendi içindeki farklılıkları da kapsar. Bireyler hem başkalarından farklılık gösterir hem de kendi içindeki özellikleri ile farklıdır. Örneğin bir bireyin soyut düşünme yeteneği güçlü iken aynı bireyin resim yeteneği zayıf olabilir.

Gelişim hayat boyu sürmekle birlikte bu gelişimin hızı evrelere göre değişkendir. Hızın yüksek olduğu zamanlar gelişim açısından riskli ve kritik zamanlardır. Bu sebeple öğretmenlerin gelişim hızının yüksek olduğu zamanlarda öğrencinin durumuna daha duyarlı davranması beklenir. Söz gelimi ergenlik dönemi kimlik edinimi için kritik dönemdir ve eğitim bu dönemde kimlik edinimini destekleyici sosyal etkileşimleri artırır ve yönetir.

SONUÇ

Elimizdeki programları güncelleme sürecinde hangi işlemlerden ve aşamalardan geçtiğimiz üzerine bilgi vermek de yerinde olacaktır. Bu bağlamda:

- Farklı ülkelerin son yıllarda benzer gerekçelerle yenilenip güncellenen öğretim programları incelenmiş,
- yurt içinde ve yurt dışında eğitim öğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış,
- başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları, hükümet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş,
- Millî Eğitim Bakanlığı programlar ve öğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından geliştirilen anketler aracılığıyla öğretmen ve yöneticilerin programlar ve haftalık ders çizelgelerine yönelik görüşleri toplanmış,
- illerden gelen her bir branşla ilgili zümre raporları incelenmiş,
- branşlara yönelik açık uçlu sorulardan oluşan ve elektronik ortamda erişime açılan anket verileri derlenmiş,
- eğitim fakültelerimizin branşlar ölçeğinde hazırladıkları raporlar incelenmiş,

bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda öğretim programlarımız gözden geçirilip güncellenmiş ve yenilenmiştir. Programların uygulanmasına 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla topyekûn geçilecek ve sonrasında yapılacak izleme değerlendirme sonuçlarına göre yine gerekli güncellemeler yapılacaktır. Böylelikle programlarımızın gelişmelerle ve bilimsel, sosyal, teknolojik vb. ihtiyaçlarla koşutluğunun sürekliliği sağlanmış olacaktır.

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ÖZEL AMAÇLARI

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Programın asıl amacı; temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir.

İlkokul çağındaki öğrencilere birey, toplum ve doğa ekseninde temel bilgi, beceri ve değerler kazandırmayı hedefleyen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı çerçevesinde öğrenciler;

- Kendini ve yaşadığı çevreyi tanıır.
- Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur.
- Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirir.
- Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olur.
- Kişisel bakım becerilerini geliştirir.
- Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinir.
- Sosyal katılım becerisi kazanır.
- Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinir.
- Kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirir.
- Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanır.
- Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazanır.
- Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur.
- Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanır.

Burada ifade edilen genel amaçların her birinin kazanımlarda karşılığı yer almaktadır. Öğrenme etkinliklerinin planlanmasında ve öğretim materyallerinin hazırlanmasında, genel amaçlarla kazanımlar bir bütünlük içinde değerlendirilmelidir.

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN BECERİLERİ

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel yaşam becerileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

1. Araştırma	13. Kendini Koruma
2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma	14. Kendini Tanıma
3. Değişim ve Sürekliliği Algılama	15. Kişisel Bakım
4. Dengeli Beslenme	16. Kurallara Uyma
5. Doğayı Koruma	17. Mekânı Algılama
6. Girişimcilik	18. Millî ve Kültürel Değerleri Tanıma
7. Gözlem	19. Öz Yönetim
8. İletişim	20. Sağlığını Koruma
9. İş Birliği	21. Sorun Çözme
10. Karar Verme	22. Sosyal Katılım
11. Kariyer Bilinci Geliştirme	23. Zaman Yönetimi
12. Kaynakların Kullanımı	

Tablo 1: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Becerileri

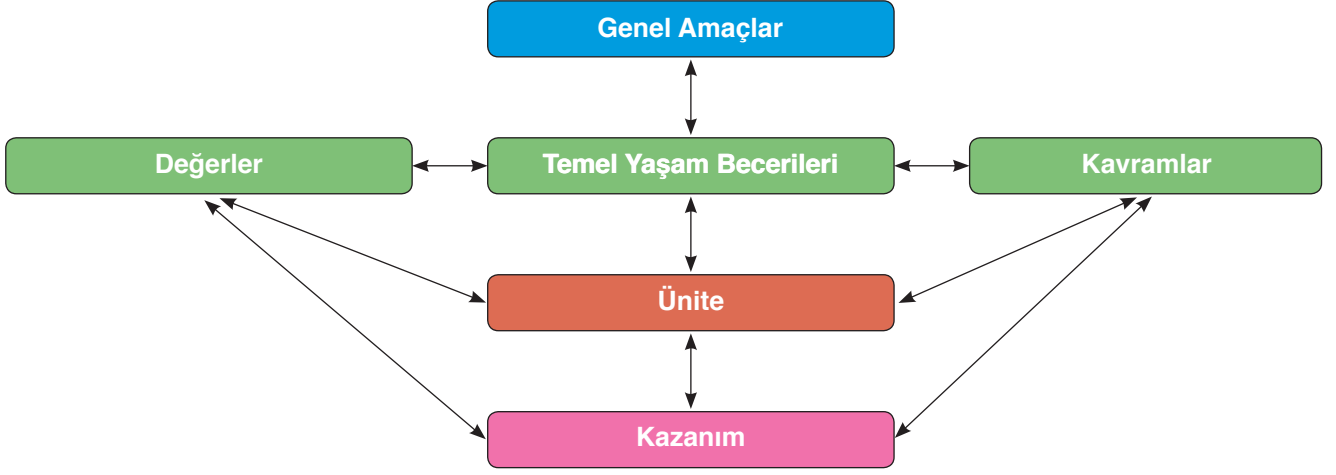
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı uygulanırken öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar aşağıda ifade edilmiştir:

1. Dersin işlenişinde okul içi ve okul dışı uygulamalar yapmaya özen gösterilmelidir. Özellikle ilgili kazanımlarda sözlü tarih, yerel tarih, müze gezileri, doğa eğitimi, resmî kurum ve kuruluşlarla özel kurum ve kuruluşları tanıma gibi okul dışı uygulamalar önemsenmeli ve bu doğrultuda önceden planlanan öğrenci merkezli etkinlikler gerçekleştirilmelidir.
2. Okul içi ve okul dışı uygulamalarda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimleri ile bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır.
3. Kazanımlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerle okul ve yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösterilmelidir.
4. Öğrencilerin çevrelerinde bulunan canlı ve cansız varlıkları etik konulara dikkat ederek öğretim materyali olarak kullanmalarına imkân tanınmalıdır.
5. Özellikle öğrencilerin araştırma yapmaları beklenen çalışmalarda, araştırma sonuçlarını afiş, poster, pano, broşür, gazete, tablo, grafik vb. materyaller kullanarak sınıfta arkadaşları ile paylaşması desteklenmelidir.
6. Doğa içerikli kazanımlarda basit düzeyde deneyler yaptırılabilir.
7. Öğretim Programı'nda yer alan bazı kazanımlar, belirli gün ve haftalara denk gelen zaman dilimlerinde işlenmelidir. Örneğin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'na denk gelen gün ve haftada, Hayat Bilgisi Dersi 1. Sınıf Öğretim Programı "Ülkemizde Hayat" ünitesi 1.5.6. "Bayram, kutlama ve törenlere katılmaya istekli olur." kazanımı ile ilgili konular işlenebilir.
8. Üçüncü sınıfa kadar millî bayramlar vb. konular işlenirken öğrenciler henüz 1000'den büyük sayıları okumayı ve yazmayı öğrenmedikleri için ders kitabında tarihler, rakam veya yazı ile verilmemelidir. Dersin işlenişinde öğretmen, bu tarihleri sözel olarak belirtebilir.
9. Program uygulanırken özel gereksinimi olan öğrenciler için gereken esneklik gösterilmeli, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmalı ve planlamalar yapılmalıdır.
10. Program uygulanırken öğrencilerin değerleri kazanmasına özen gösterilmeli, tüm kazanımlar ilgili değerlerle eşleştirilmeli ve örtük program anlayışından hareketle dersler işlenmelidir.
11. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kazanımlar için gerekli temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve etkinlikler bu anlayışla hazırlanmalıdır.

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI

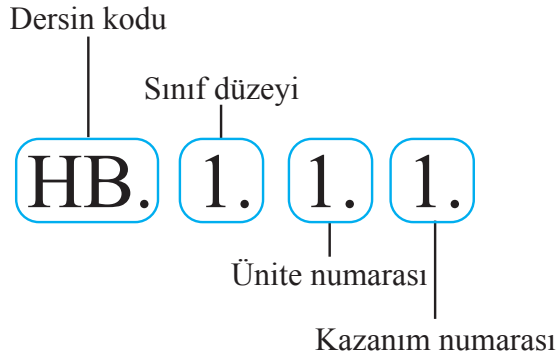
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın içeriği, genel amaçlar, temel yaşam becerileri, değerler ve kavramlar ile ünite ve kazanım bağlamında yapılandırılmıştır.

Şema 1: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Organizasyon Yapısı

Ünite temelli yaklaşım esas alınarak programda her üç sınıf düzeyi için aynı isimle "Okulumuzda Hayat", "Evimizde Hayat", "Sağlıklı Hayat", "Güvenli Hayat", "Ülkemizde Hayat" ile "Doğada Hayat" şeklinde altı ünite belirlenmiştir. Kazanımlar; sınıf düzeyi, ünite numarası ve kazanım numarası esas alınarak numaralandırılmıştır. Kazanımlarla ilgili sınırlamalar ve açıklamalar kazanımı izleyen satırda italik yazı karakteriyle ifade edilmiştir.

Ünite içerisinde verilen kazanımlar numaralandırma sistemiyle şu şekilde ifade edilmiştir:

Bununla birlikte kazanımların kapsamlarının belirlenerek somutlaştırılması amacıyla gerek görülen yerlerde kazanım ifadelerinin altında açıklamalar da yapılmıştır. Örneğin,

HB.1.1.1. Sınıf içi tanışma etkinliğine katılır.

Kendini tanıtarak öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla tanışır.

Birinci sınıfta yer alan bazı kazanımlar ikinci sınıfta, ikinci sınıfta yer alan bazı kazanımlar ise üçüncü sınıfta tekrarlanmıştır. Kazanımların tekrarlanması durumunda, içerik ve dersin işlenişinin öğrencinin gelişimi dikkate alınarak öğretmen tarafından düzenlenmesi gerekir.

HAYAT BİLGİSİ DERSİ 1, 2 ve 3. SINIFLAR DERS KİTABI FORMA SAYILARI VE EBATLARI

Dersin Adı	En Fazla Forma Sayısı*	Ebadı
Hayat Bilgisi Dersi 1. Sınıf	13	19,5 cm ve 27,5 cm
Hayat Bilgisi Dersi 2. Sınıf	17	19,5 cm ve 27,5 cm
Hayat Bilgisi Dersi 3. Sınıf	15	19,5 cm ve 27,5 cm

Tablo 2: *Hayat Bilgisi Dersi 1, 2 ve 3. Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları*

*En fazla forma sayıları yazılmıştır. Hazırlanacak Ders Kitabı daha az forma sayılarında da olabilir.

1. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI

İlkokul 1. sınıf seviyesinde öğrencilerden; okulu ve okulun işleyişini tanıma, okul kurallarına uyma, okulda ve evde başkalarıyla iletişim kurma, kişisel bakım ve temizliğine dikkat etme, sağlığını korumak için alınması gereken önlemleri fark etme, okulda, evde ve yolculukta güvenlik kurallarına uyma; ülkesinin genel özelliklerini tanıma, Atatürk'ün hayatı, millî ve dinî bayramlar, yakın çevrede bulunan bitki ve hayvanlar, mevsimler ve özellikleri ile geri dönüşüm gibi konular hakkında bilgi, beceri ve değer sahibi olmaları beklenmektedir.

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati (Öngörülen Süre)	Ders Saati Yüzdesi
1	1	Okulumuzda Hayat	17	46	32
	2	Evimizde Hayat	7	19	13
	3	Sağlıklı Hayat	7	19	13
	4	Güvenli Hayat	7	19	13
	5	Ülkemizde Hayat	7	19	13
	6	Doğada Hayat	8	22	16
Toplam			53	144	100

Tablo 3: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 1. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri (Öngörülen Süre) ve Yüzdeleri

HB.1.1. Okulumuzda Hayat

HB.1.1.1. Sınıf içi tanışma etkinliğine katılır.

Kendini tanıtarak öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla tanışır.

HB.1.1.2. Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eder.

Öğrencilerin fiziksel özellikleri üzerinde durularak özel gereksinimli bireylerin farkına varma, onların kullandığı cihaz ve protezlere dikkat etme gibi unsurlar da vurgulanır.

HB.1.1.3. Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyar.

Servis araçlarında uyulması gereken temel kurallar, yaya geçidi, kaldırım ve yolların kullanımı ile tanıdığı ve tanımadığı kimselerle iletişimde nelere dikkat etmesi gerektiği konuları üzerinde durulur.

HB.1.1.4. Sınıfının okul içindeki yerini bulur.

Yönle ilgili; sağında, solunda, önünde, arkasında, altında, üstünde, yanında, karşısında gibi temel kavramlar üzerinde durulur.

HB.1.1.5. Sınıf içerisinde bulunan ders araç ve gereçleri ile şeref köşesini tanır.

HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar.

Türk bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterilmesi gerektiği üzerinde durulur.

HB.1.1.7. Okulunun bölümlerini tanır.

Öğrencilere sınıfın okul içindeki yeri gösterilir. Ayrıca diğer bölümler gezdirilerek idari kısım, öğretmenler odası, rehberlik servisi, kantin, kütüphane, spor salonu, lavabo ve okulda bulunan birimler tanıtılır.

HB.1.1.8. Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir.

Okul tuvaletlerini nasıl kullanması gerektiği (tuvalete gidiş geliş, izin isteme, tuvaleti kullanırken kendisinin ve tuvaleti kullanan arkadaşlarının mahremiyetine duyarlı olma) üzerinde durulur.

HB.1.1.9. Okul çalışanlarını tanır.

Okul müdürü, müdür yardımcıları, öğretmenler ve diğer hizmetlerde çalışan kişiler tanıtılır.

HB.1.1.10. İhtiyaç duyduğu durumlarda okul çalışanlarından yardım alır.

Öğretmen, nöbetçi öğretmen, hizmetli ve idari personelden hangi durumlarda izin ve yardım isteyeceği üzerinde durulur.

HB.1.1.11. Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır.

Sınıf eşyalarını özenli kullanma, sınıfını temiz tutma, iletişimde zamanlamaya dikkat etme ile (dinleme, söz alarak konuşma, yerinde konuşma vb.) arkadaşlarına ve arkadaşlarının eşyalarına zarar vermemeye, kendisini ve çevresini temiz tutma gibi kuralların gerekliliğinden hareketle konu açıklanır. Sınıf içi kuralların öğrencilerin de katılımıyla belirlenmesine özen gösterilir.

HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar.

Merdiven iniş çıkış kurallarına uyma, pencereden aşağıya sarkmama, kablo ve prizlere dokunmama, okul eşyalarını özenli kullanma, sınıf, koridor, okul bahçesi, yemek yenilen ortam, okula geliş ve derse giriş saatleri, çöp kovasını kullanma, kantinde sıraya girme gibi konuların üzerinde durulur.

HB.1.1.13. Okulda iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.

Öğretmeni, arkadaşları ve okul çalışanları ile ilişkilerinde "teşekkür ederim, merhaba, günaydın, iyi günler, hoşça kal, lütfen, özür dilerim, rica ederim" gibi nezaket ifadelerinin kullanılmasının gerekliliği üzerinde durulur. Başkalarının odasına girerken (öğretmenler odası, müdür odası, hizmetli odası, sınıfı vb.) izin istemesi gerektiği vurgulanır.

HB.1.1.14. Okul içi etkinliklerde görev almaya istekli olur.

Belirli gün ve haftalara katılma, kulüp faaliyetlerinde bulunma, okul meclisi çalışmalarına katılma vb. konular üzerinde durulur.

HB.1.1.15. Oyunlara katılmaya ve oyun oynamaya istekli olur.

Oyun aracılığıyla eğlenmesine, oyunun kurallarına uyum sağlamasına, oyunda uygun davranışlar sergilemesine, arkadaşlık kurmasına, kendini ve başkalarını tanımasına vb. rehberlik edilir.

HB.1.1.16. Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştirir.

Okulun bireysel yaşamına sağlayacağı katkılar (yeni arkadaşlar edinme, oyun oynama, eğlenme, bilgi edinme vb.) üzerinde durulur. Okul korkusu olabilecek öğrencilere karşı duyarlı olunur.

HB.1.1.17. Kullanacağı ders araç ve gereçlerini seçer.

Kullanacağı ders araç gereçleri tanıtılır, bunların doğru ve güvenli kullanılması ve taşınması üzerinde durulur. Kalem, defter ve çanta kullanımı özellikle vurgulanır.

HB.1.2. Evimizde Hayat**HB.1.2.1. Aile bireylerini tanıtır.**

Aile kavramı açıklanarak anne, baba, kardeş, dede ve nine gibi kişilerin isimleri ve belirgin özellikleri üzerinde durulur. Ailesinde boşanma, ölüm, evden ayrılma gibi yaşantıları olan çocukların bulunduğu sınıflarda kazanım işlenirken duyarlı davranılmalıdır.

HB.1.2.2. Aile hayatının önemini kavrar.

Aileyi bir arada tutan değerlerle (sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa vb.) aile içi iş birliği ve dayanışmanın aile düzenine katkıları üzerinde durulur.

HB.1.2.3. Evinin yerini tarif eder.

Evinin yanında, karşısında, önünde, arkasında, sağında ve solunda neler olduğu ele alınır. Öğrencinin ev adresini ve aile üyelerinden en az birinin telefon numarasını yazılı olarak yanında bulundurması ve bu bilgileri kimlerle paylaşmasının güvenli olacağı vurgulanır. Öğrenme ortamında krokilerin oyunlaştırılarak kullanımı sağlanabilir.

HB.1.2.4. Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.

Evde aile bireyleriyle iletişim kurarken duygularını, düşüncelerini ve isteklerini nezaket kuralları çerçevesinde uygun ses tonu, mimik ve kelimelerle dile getirmesi üzerinde durulur. Evdeki diğer bireylerin odasına girerken izin istemesi gerektiği vurgulanır.

HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır.

Elektrik, su ve kişisel temizlik malzemelerinin tasarruflu kullanımı üzerinde durulur.

HB.1.2.6. Gün içerisinde neler yapabileceğini planlar.

Oyun oynama, ders çalışma, dinlenme, uyuma, beslenme, ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte nitelikli zaman geçirme ile kitle iletişim araçlarını kullanma gibi işlere ayrılan süre üzerinde durulur.

HB.1.2.7. İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt eder.

HB.1.3. Sağlıklı Hayat

HB.1.3.1. Kişisel bakımını düzenli olarak yapar.

El, yüz yıkama ve dişleri usulüne uygun olarak fırçalama, banyo yapma, saç tarama, tuvalet eğitimi ile günlük kıyafetlerini giyme ve özenli kullanma üzerinde durulur. Ayrıca kişisel bakımda sürekliliğin sağlanması vurgulanır. Kişisel bakımını yaparken kaynakların verimli kullanılması gerektiğine değinilir.

HB.1.3.2. Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eder.

Kişisel temizliğini yapma, mevsime uygun giyinme, meyve ve sebzeleri tüketmeden önce yıkama, spor yapma, bulaşıcı hastalıklardan korunma yolları, akılcı ilaç kullanımı, diş hekimine ve doktora gitmenin gerekliliği üzerinde durulur.

HB.1.3.3. Sağlığı için yararlı yiyecek ve içecekleri seçer.

Dengeli beslenme için tüketmemiz gereken temel bitkisel ve hayvansal besinler vurgulanır. Dengeli beslenirken yiyecek ayırt etmeme, kaynağı belli olmayan gıdalar ile açıkta ve/veya sokakta satılan gıdalar, gazlı içecekler gibi ürünlerin tüketiminin sağlığa zararları üzerinde durulur.

HB.1.3.4. Gün içerisinde öğünlere uygun ve dengeli beslenir.

HB.1.3.5. Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlar.

Kesici alet, ocak ve fırın kullanmadan hazırlayabileceği yiyecekler üzerinde durulur. Yemeğe başlamadan önce ellerini yıkaması gerektiği hatırlatılır.

HB.1.3.6. Yemek yerken görgü kurallarına uyar.

Okulda yemeğini yerken; yemeğe dua ile başlama, temiz bir şekilde üstüne dökmeden yeme, ayakta ve dolaşarak yemek yememe, ağızda lokma varken konuşmama ve peçete kullanma gibi hususlar üzerinde durulur. İhtiyacı kadar yemek yeme, ekmek ve yiyecek israfını önleme konuları vurgulanır.

HB.1.3.7. Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösterir.

Televizyon, telefon ve bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarını bilinçli kullanmanın önemi üzerinde durulur. Kitle iletişim araçları kullanılırken dikkat edilmesi gereken noktalar ile bu araçları yanlış kullanmanın insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanır.

HB.1.4. Güvenli Hayat

HB.1.4.1. Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyar.

Merdivenden dikkatli inip çıkma, asansörü doğru kullanma, ıslak zeminde dikkatli yürüme, sınıf içindeki camlı eşyaları (dolap, şeref köşesi vb.) dikkatli kullanma, pencereden ve balkondan aşağıya sarkmama; elektrik prizleri, kablolar ve ateşle oynamama, suyu açık bırakmama, temizlik malzemelerini tasma, dikkatli kullanma ve gaz kaçağı gibi durumlarda ne yapılacağı ile ilgili konular üzerinde durulur.

HB.1.4.2. Okula geliş ve okuldan gidişlerde insanların trafikteki davranışlarını gözlemler.

Trafik kavramından hareketle kendisinin ve başkalarının trafikte doğru ve yanlış yaptığı davranışlar üzerinde durulur.

HB.1.4.3. Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyar.

Karşıya geçme, yaya kaldırımı olan ve olmayan yerlerde yürüme ve yaya olarak trafikte görünürlikle ilgili önlemleri alma üzerinde durulur. Trafik işaret levhalarının (dur, geç, yaya geçidi, dikkat, okul geçidi, bisiklet giremez gibi çocuğun yaşamıyla doğrudan ilişkili olanlar) olduğu ve işaretlerin olmadığı yerlerde ne yapacağını bilme (alt ve üst geçitler, yaya geçitleri, okul geçitleri, ışıklı trafik işaret cihazlarının ve trafik polislerinin olduğu yerler, duran bir aracın önünden ve arkasından geçmeme vb.) ele alınır.

HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular.

İnsanlarla iletişimde kişisel haklarını ihlal eden herhangi bir davet veya teklifle karşılaştığında etkili reddetme davranışı gösterme üzerinde durulur.

HB.1.4.5. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir.

Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155, jandarma 156 ve orman yangını 177 vb. kurumlar ve telefon numaraları ele alınır. Telefon numaraları tek tek rakamlar hâlinde (1-5-5) kodlanarak öğretilir.

HB.1.4.6. Teknolojik araç ve gereçleri güvenli bir şekilde kullanır.

Bilgisayar, televizyon, cep telefonu, tablet, oyun konsolu ve elektrikli ev aletleri gibi elektronik araç ve gereçlerin güvenli kullanımı üzerinde durulur. İnternet ve bilgisayar oyunları gibi teknoloji bağımlılığına neden olabilecek durumlar karşısında dikkatli olunması gerektiği vurgulanır.

HB.1.4.7. Kendisi için güvenli ve güvensiz alanları ayırt eder.

Güvensiz alanlar olarak asansör ve merdiven boşluğu, balkonlar, binaların bodrum katları, inşaat alanları, su kanalları, çukurlar, su birikintileri ve süs havuzları gibi alanlar üzerinde durulur.

HB.1.5. Ülkemizde Hayat**HB.1.5.1. Yaşadığı yeri bilir.**

Aile büyüklerinden, yaşadıkları yerin (mahalle/köy/ilçe/il) isimleri, yetiştirilen ürünler vb. belirgin özellikleri hakkında bilgi edinmeleri istenir.

HB.1.5.2. Yakın çevresindeki tarihî, doğal ve turistik yerleri fark eder.**HB.1.5.3. Ülkemizin genel özelliklerini tanır.**

Ülkemizin adı, başkenti, İstiklâl Marşı ve Türk bayrağı tanıtılır. Bayrağımızın şekli ile ay ve yıldız vurgu yapılarak rengi belirtilir.

HB.1.5.4. Ülkemizde, farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark eder.

Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.

HB.1.5.5. Atatürk'ün hayatını bilir.

Görsel ve işitsel materyallerle Atatürk'ün doğum yeri, anne ve babasının adı, ölüm yeri ve Anıtkabir üzerinde durulur.

HB.1.5.6. Millî gün, bayram, tören ve kutlamalara katılmaya istekli olur.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve bu günler için yapılan hazırlıklar ile çocuklar için anlamı üzerinde durulur.

HB.1.5.7. Dinî gün ve bayram kutlamalarına istekle katılır.

Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramında evde ve çevresinde yapılan hazırlıklar, bayramlaşma, ikramlar ve çocuklar için bayramın anlamı gibi konular üzerinde durulur. Ayrıca diğer dinî günlere de değinilir.

HB.1.6. Doğada Hayat**HB.1.6.1. Yakın çevresinde bulunan hayvanları gözlemler.**

Yakın çevresinde bulunan hayvanlar (balıklar, kuşlar, sürüngenler, böcekler ve evcil hayvanlar vb.), bu hayvanların nelerle beslendikleri ve nerede barındıkları üzerinde durulur. Gözlem yapılacaksa gerekli güvenlik önlemleri alınır.

HB.1.6.2. Yakın çevresinde bulunan bitkileri gözlemler.

Yakın çevresinde bulunan bahçe bitkileri, yabani bitkiler ve ağaçlar, bitkilerin zaman içinde nasıl değiştiğini (bitkilerin büyümesi, yapraklarını dökmesi ve açması ile çiçek açması vb.) gözlemler. Gözlemlerinden yararlanılarak bu hususlar üzerinde durulur.

HB.1.6.3. Yakın çevresinde bulunan hayvanları ve bitkileri korumaya özen gösterir.**HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur.**

Doğayı ve çevreyi temiz tutmak için gerekenlerin yapılması ve bu konuda çevredekilerin nezaket kuralları çerçevesinde uyarılması üzerinde durulur.

HB.1.6.5. Geri dönüşümü yapılabilecek maddeleri ayırt eder.

Plastik, kâğıt, pil, bitkisel yağ ve cam gibi maddeler üzerinde durulur.

HB.1.6.6. Güneş, Ay, Dünya ve yıldızları gözlemler.

Güneş, Ay, Dünya ve yıldızların şekli ve büyüklüğü gibi konular üzerinde durulur.

HB.1.6.7. Mevsimleri ve özelliklerini araştırır.**HB.1.6.8. Mevsimlere göre doğada meydana gelen değişiklikleri kavrar.**

Mevsimlere göre doğadaki değişiklikler ile bu değişikliklerin bitkiler, hayvanlar ve insanlar üzerindeki etkilerinin neler olduğu üzerinde durulur.

2. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI

İlkokul 2. sınıf seviyesinde öğrencilerden; okulun yakın çevresini tanıma, sınıfla ilgili karar alma süreçlerine katılma, arkadaşlarıyla yardımlaşma ve grup etkinliklerine katılma, bilinçli para harcama, evinin adresini tarif etme, akrabalarını tanıma, aile içi iş birliği ve dayanışma, dengeli beslenme, sağlıklı büyüme ve gelişme için yapılması gerekenler, yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyma, yakın çevresindeki kültürel miras öğeleri, Türk bayrağı ve İstiklâl Marşı, Atatürk' ün çocukluğu, bitki ve hayvan yetiştirme, doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemler gibi konular hakkında bilgi, beceri ve değer sahibi olmaları beklenmektedir.

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati (Öngörülen Süre)	Ders Saati Yüzdesi
2	1	Okulumuzda Hayat	11	32	22
	2	Evimizde Hayat	9	26	18
	3	Sağlıklı Hayat	7	20	14
	4	Güvenli Hayat	6	17	12
	5	Ülkemizde Hayat	8	23	16
	6	Doğada Hayat	9	26	18
Toplam			50	144	100

Tablo 4: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 2. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri (Öngörülen Süre) ve Yüzdeleri

HB.2.1. Okulumuzda Hayat

HB.2.1.1. Kendini farklı özellikleriyle tanıtır.

Fiziksel özellikleri, hoşlandıkları, yapabildikleri ve yapmak istedikleri üzerinde durulur.

HB.2.1.2. Bireysel farklılıklara saygı duyar.

HB.2.1.3. Ders araç ve gereçlerini günlük ders programına göre hazırlar.

Okul çantasının ders programına göre günlük olarak hazırlanması ve gereksiz ağırlaştırılmaması vurgulanır.

HB.2.1.4. Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılır.

Farklı görüş ve çözümler çerçevesinde sınıf içi etkinliklerin belirlenmesi, planlanması, sınıf kurallarının oluşturulması, pano hazırlama ve sınıfın süslenmesi gibi konular üzerinde durulur. Karar alma sürecinde uygun iletişim dili kullanılması gerektiği vurgulanır. Ayrıca kararların öğrencilerin de katılımıyla alınmasına özen gösterilir.

HB.2.1.5. Okulunun yakın çevresini tanıtır.

Okulun yeri ve konumunun; çevresindeki yapı, kurum, sokak, cadde vb. yerlere göre tanıtılması üzerinde durulur.

HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir.

Elektrik, su, temizlik malzemeleri ile okula ait ders araç ve gereçlerinin kullanımında tasarrufa özen gösterilmesi gibi konular üzerinde durulur.

HB.2.1.7. Sınıfta ve okulda yapılan etkinliklerde grupta çalışma kurallarına uyar.

Grupla çalışmanın temel kuralları ve iş birliğinin gerekliliği vurgulanarak okul etkinliklerinde arkadaşlarıyla adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri çerçevesinde konu ele alınır.

HB.2.1.8. Okulda iletişim kurarken kendini anlaşılır ve açık bir dille ifade eder.

İhtiyaçlarını, isteklerini, olaylar karşısındaki duygularını, düşüncelerini ve itirazlarını nezaket kuralları çerçevesinde empatik bir dille ifade etmenin gerekliliği vurgulanır.

HB.2.1.9. Okulda iletişim kurarken dinleme kurallarına uyar.**HB.2.1.10. Okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyar.**

Oyun oynarken arkadaşlarına karşı nezaket dili kullanma, iş birliği içinde olma, öfkesini kontrol etme, arkadaşlarına zarar vermeme, oyunu kazanma veya kaybetmenin doğal bir durum olması gibi konular üzerinde durulur.

HB.2.1.11. Okulda parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcar.

İstek ve ihtiyaç kavramlarından hareketle paranın tutumlu kullanımı üzerinde durulur.

HB.2.2. Evimizde Hayat**HB.2.2.1. Yakın akrabalarını tanıtır.**

Akraba kavramından hareketle konu açıklanır. Akrabalara (hala, teyze, dayı, amca, kuzen, enişte vb.) örnekler verilir. Hısım, kavram anlamına girilmeden örneklerle basitçe açıklanır. Boşanma, evden ayrılma ve ölüm gibi nedenlerle ebeveynlerin birbirinden ayrıldığı ailelerin çocuklarının bulunduğu sınıflarda kazanım işlenirken daha özenli davranılmalıdır.

HB.2.2.2. Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar.

Akrabaları bir arada tutan değerlerle (sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa vb.), iş birliği ve dayanışmanın akrabalık ilişkilerine katkıları üzerinde durulur.

HB.2.2.3. Yaşadığı evin adresini bilir.

Yaşadığı evin adresini, velisinin veya aile üyelerinden en az birinin telefon numarasını sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmesi üzerinde durulur.

HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.

Odasını, çalışma masasını, oyuncaklarını, giysilerini temiz ve düzenli tutmanın gerekliliği empatik bir dille açıklanır.

HB.2.2.5. Aile içi karar alma süreçlerine katılır.**HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır.**

Konu işlenirken tablo okuma becerilerinin geliştirilmesi sağlanır.

HB.2.2.7. Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur.

Aile bireylerine, akrabalara, komşulara, hasta, hamile, yaşlı ve özel gereksinimli kişilere yardımcı olma üzerinde durulur.

HB.2.2.8. Gün içerisinde planladığı işleri uygular.

Oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, dinlenme, uyuma, beslenme, ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte nitelikli zaman geçirme ile kitle iletişim araçlarını kullanma gibi işlere ayrılan süre üzerinde durulur.

HB.2.2.9. İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeler.

HB.2.3. Sağlıklı Hayat

HB.2.3.1. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder.

HB.2.3.2. Dengeli beslenmeye uygun öğün listesi hazırlar.

HB.2.3.3. Yemek yerken görgü kurallarına uyar.

Evde ve diğer sosyal ortamlarda (lokanta, pastane, yemekhane, misafirlik vb.) yemek yeme kuralları üzerinde durulur. İhtiyacı kadar yemek yeme ve ekmek israfını önleme konuları vurgulanır.

HB.2.3.4. Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar.

Kişisel temizlik ve çevre temizliği üzerinde durulur.

HB.2.3.5. Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanır.

Hastane, aile sağlığı merkezi/sağlık ocağı, eczane gibi kurumlar ile doktorluk, hemşirelik, eczacılık ve diş hekimliği gibi meslekler üzerinde durulur.

HB.2.3.6. Mevsimine uygun meyve ve sebze tüketiminin insan sağlığına etkilerini fark eder.

HB.2.3.7. Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçer.

HB.2.4. Güvenli Hayat

HB.2.4.1. Ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandırır.

Kara yolu, hava yolu, demir yolu, deniz yolu gibi ulaşım yolları ile bu yollarda kullanılan taşıtlar üzerinde durulur.

HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar.

Özel araçlar, toplu taşıma araçları ve okul servisi gibi araçlarla seyahat ederken güvenlik kurallarına uyma (emniyet kemeri ve çocuk koltuğu kullanma, pencerelerden sarkmama, sürücüyü ve etrafını rahatsız etmeme, ayakta ve üzeri açık araçlarda yolculuk yapmama, araca binme ve araçtan inme kuralları vb.) üzerinde durulur.

HB.2.4.3. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur.

İhtiyaç duyduğunda nasıl ve kimlerden yardım isteyeceği ile ihtiyaç duyanlara yardım ederken nelere dikkat etmesi gerektiği üzerinde durulur.

HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir.

Ailesi ve yakın çevresinin telefon numaralarını bilmenin önemi vurgulanır. Ayrıca gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı Alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınır.

HB.2.4.5. Teknolojik araç ve gereçlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda duyarlı olur.

Teknolojik ürünlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda çevresindekileri gerekli durumlarda nezaket kuralları çerçevesinde uyarması üzerinde durulur.

HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.

Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kayak, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.

HB.2.5. Ülkemizde Hayat

HB.2.5.1. Harita ve küre üzerinde ülkesini, başkentini ve yaşadığı yeri gösterir.

HB.2.5.2. Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatanı ve milleti için önemini fark eder.

Türk bayrağı ve İstiklâl Marşı'nın bağımsızlığı ve özgürlüğü temsil ettiği vurgulanır. Mehmet Âkif Ersoy'un İstiklâl Marşı'nı yazarken yaşadığı duygu durumu ve ülkenin içinde bulunduğu şartlar özetlenebilir.

HB.2.5.3. Atatürk'ün çocukluğunu araştırır.

Atatürk'ün başarılı bir öğrenci olması, ailesine değer vermesi ve çocukluk anıları üzerinde durulur.

HB.2.5.4. Millî gün ve bayramların önemini kavrar.

Millî gün ve bayramların millî birlik ve beraberliği sağlamadaki rolü vurgulanır.

HB.2.5.5. Dinî gün ve bayramların önemini kavrar.

Dinî gün ve bayramların paylaşma ve dayanışmaya etkisi ele alınır.

HB.2.5.6. Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini araştırır.

Gelenek ve görenekler, yemek, giyim, kuşam, müzik ve yöresel oyunlar ile ilgili araştırma yapmaları sağlanır.

HB.2.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar.

Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.

HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler.

Sanayi, tarım ve hayvancılık gibi iş kollarından hareketle konu açıklanır.

HB.2.6. Doğada Hayat

HB.2.6.1. Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştırır.

HB.2.6.2. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eder.

İmkânlar dâhilinde öğrencilerin uygulamalı olarak bitki yetiştirmeleri, fidan dikmeleri ve hayvan beslemeleri sağlanır.

HB.2.6.3. Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir.

Yakın çevresindeki doğal unsurların (iklim koşulları, yer şekilleri, toprağın verimliliği, su kaynakları vb.) insanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ele alınır.

HB.2.6.4. Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur.

Plastik, kâğıt, pil ve cam gibi maddelerin tekrar kullanılma alanları örneklenir. Bitkisel yağın uygun olmayan şekilde atılma/yok edilmesi durumları örneklenerek doğada ve gündelik hayatta oluşabilecek zararlara dikkat çekilir.

HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanır.

Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur.

HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir.

Sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum ve deprem gibi doğal afetler üzerinde durulur. Doğal afetler sırasında yardım eden Kızılay ve AFAD gibi kuruluşlar tanıtılır.

HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar.

Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır.

HB.2.6.8. Güneş'i gözlemleyerek yönleri gösterir.

Ana yönler üzerinde durulur.

HB.2.6.9. Dünya'nın şekli ve hareketlerinin insan yaşamına etkilerini araştırır.

Gün, ay, yıl ve mevsimlerin oluşum süreci basit bir şekilde ele alınır. Gün ve yılın oluşumu açıklanırken Dünya'nın kendi etrafında dönmesi (dönme) ve Güneş'in etrafında dolanması (dolanma) olgularından yararlanır.

3. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI

İlkokul 3. sınıf seviyesinde öğrencilerden; sınıfın ve okulun krokisini çizme, okulun tarihini araştırma, okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını demokratik yollarla ifade etme, komşuluk ilişkileri, evde tasarruf, planlı olma, mevsimlere özgü yiyeceklerle beslenme, bilinçli tüketici özellikleri, trafik işaretleri, yakın çevresinde meydana gelebilecek kazalar, milletin ortak kullanım alanları ve araçları, yakın çevresinde yer alan tarihî, doğal ve turistik yerler, Atatürk'ün kişilik özellikleri, yön bulma, meyve ve sebzelerin yetiştirilme şartları, insan ve çevre etkileşiminin sonuçları ile doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alma gibi konular hakkında bilgi, beceri ve değer sahibi olmaları beklenmektedir.

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati (Öngörülen Süre)	Ders Saati Yüzdesi
3	1	Okulumuzda Hayat	10	24	22
	2	Evimizde Hayat	8	19	17
	3	Sağlıklı Hayat	5	12	9
	4	Güvenli Hayat	7	17	16
	5	Ülkemizde Hayat	9	22	20
	6	Doğada Hayat	6	14	16
Toplam			45	108	100

Tablo 5: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 3. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri (Öngörülen Süre) ve Yüzdeleri

HB.3.1. Okulumuzda Hayat

HB.3.1.1. Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eder.

Öğrencilerin ilgi alanları ve becerilerinden (iş birliği, planlı ve verimli çalışma, iletişim vb.) hareketle konu açıklanır. Öğrencilerden öz değerlendirme yapmaları istenir. Güçlü yönleri takdir edilirken güçlendirilmesi gereken yönlerini geliştirebilecekleri üzerinde durulur.

HB.3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.

Olumlu veya olumsuz davranışlar sergilemesinin, bireysel yaşamına ve arkadaşlarıyla ilişkilerine etkisi üzerinde durulur.

HB.3.1.3. Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eder.

Arkadaşlarının sergilediği olumlu veya olumsuz davranışlar karşısında, kendisinin nasıl etkilendiği üzerinde durulur.

HB.3.1.4. Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrar.

Arkadaşlık bağlarının oluşturulması, korunması, güçlendirilmesi ve dostluğa dönüştürülmesine aracı olacak tutum ve değerlerin (saygı, dayanışma, birbirinin sorunlarına karşı duyarlılık, karşılıklı zarafet, güven ve kibarlık vb.) üzerinde durulur.

HB.3.1.5. Sınıfının ve okulunun krokisini çizer.**HB.3.1.6. Okulunun bireysel ve toplumsal katkılarının fark eder.**

Öğrenim gördüğü okulun; eğitsel, sosyal ve kültürel etkinliklerle öğrencilere ve topluma yaptığı katkıları takip etmesi sağlanır.

HB.3.1.7. Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili çalışmalara katılmaya istekli olur.**HB.3.1.8. Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder.**

Nezaket kurallarına uyararak kendini ifade etme, sosyal süreçlere katılma, basit düzeyde dilekçe yazma ve dilek kutusu oluşturma gibi konular üzerinde durulur.

HB.3.1.9. Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.**HB.3.1.10. İlgilendiği meslekleri ve özelliklerini araştırır.**

Toplumsal yaşamda her mesleğin gerekli ve saygın olduğu, çeşitli mesleklerin günlük yaşamdaki yeri ve toplumsal iş bölümü üzerinde durulur. Örneklenecek meslekler öğrencinin yakın çevresinden seçilir.

HB.3.2. Evimizde Hayat**HB.3.2.1. Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır.**

Aile büyüklerinin doğdukları ve büyüdüğü yerler, yapmaktan hoşlandıkları işler, oynadıkları oyunlar ve dönemin teknolojik imkânları gibi konular ele alınır.

HB.3.2.2. Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir.

Komşuluk ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gerekli hak ve yükümlülükler bağlamında ele alınır.

HB.3.2.3. Evinin bulunduğu yerin krokisini çizer.

Evinin yakın çevresinde bulunan belirgin mekânlardan hareket edilir.

HB.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir.

Sofra hazırlama, bitki yetiştirme, evcil hayvanları besleme, bakım, onarım ve bahçe bakımı gibi konular ele alınır.

HB.3.2.5. Evde kullanılan alet ve teknolojik ürünlerin hayatımıza olan katkılarına örnekler verir.**HB.3.2.6. Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.**

Elektrik, su, para, giyecek ve yiyeceklerin kullanımı ele alınır, özellikle ekmek israfının önlenmesi ile ihtiyaç fazlası gıda maddelerinin değerlendirilmesi gibi konular üzerinde durulur. Kazanım işlenirken tablo ve grafik okuma becerileri ön plana alınmalıdır.

HB.3.2.7. Planlı olmanın kişisel yaşamına olan katkılarına örnekler verir.

Oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, dinlenme, uyuma, beslenme, ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte nitelikli zaman geçirme ile kitle iletişim araçlarını kullanma gibi işlerin planlanmasının hayatımıza kattığı kolaylıklar üzerinde durulur.

HB.3.2.8. İstek ve ihtiyaçlarını karşılarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösterir.

HB.3.3. Sağlıklı Hayat

HB.3.3.1. Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır.

HB.3.3.2. Yiyecek ve içecekler satın alınırken bilinçli tüketici davranışları gösterir.

Yiyecek satın alınan yer, ürünün rengi, şekli, kokusu, son kullanma tarihi ve içeriklerine dikkat ederek alışveriş yapma üzerinde durulur.

HB.3.3.3. Sağlığını korumak için mevsimlere özgü yiyeceklerle beslenir.

HB.3.3.4. Sağlığını korumak için yeterli ve dengeli beslenir.

Sağlıklı büyümek için dengeli beslenmenin gerekliliği vurgulanır. Ayrıca obezite, diyabet, çölyak ve besin alerjisi gibi sağlık sorunlarına da dikkat çekilir. Yiyecek israfından kaçınmanın önemi üzerinde durulur.

HB.3.3.5. Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar.

Ortak kullanıma açık mekânları, tuvalet ve lavaboları temiz, hijyen kurallarına uygun kullanmanın önemi üzerinde durulur.

HB.3.4. Güvenli Hayat

HB.3.4.1. Trafik işaretleri ve işaret levhalarını tanır.

Öğrencilerin güvenliği için öncelikli olan trafik işaretleri ve işaret levhaları (yaya geçidi, okul geçidi, ışıklı trafik işaret cihazı, mecburi yaya yolu, yaya giremez, kontrolsüz demir yolu geçidi ve bisiklet giremez vb.) üzerinde durulur.

HB.3.4.2. Trafikte kurallara uymanın gerekliliğine örnekler verir.

HB.3.4.3. Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazaları önlemek için alınması gereken tedbirleri açıklar.

Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazalara örnekler vermesi sağlanır. Kesik, yaralanma, boğulma, zehirlenme ve yanma gibi kazalara karşı alınabilecek basit önlemler üzerinde durulur.

HB.3.4.4. Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar.

Acil durumlarda alandan uzaklaşma, çıkış kapılarını ve yangın çıkış yerlerini kullanmanın gerekliliği üzerinde durulur. Herhangi bir acil durumda kendisine ulaşılacak bir yakınına ait iletişim bilgilerine sahip olmanın önemi vurgulanır.

HB.3.4.5. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar.

Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda yanından uzaklaşma, kaçma, yüksek sesle veya bağıarak yardım isteme, ailesini haberdar etme, güvenlik personeline başvurma gibi durumların gerekliliği üzerinde durulur.

HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.

Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.

HB.3.4.7. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.

Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.

HB.3.5. Ülkemizde Hayat**HB.3.5.1. Yakın çevresinde bulunan yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanıır.**

Muhtarlık, belediye başkanlığı, kaymakamlık ve valilik gibi yönetim birimlerine gezi yapmaya özen gösterilir.

HB.3.5.2. Ülkesinin yönetim şeklini açıklar.

Cumhuriyet kavramı üzerinde durularak cumhuriyetin getirdiği hak ve özgürlükler vurgulanır.

HB.3.5.3. Yakın çevresinde yer alan tarihî, doğal ve turistik yerlerin özelliklerini tanıtır.

Yakın çevresinde bulunan cami, çeşme, han, hamam, müze, kale, tarihî çarşılar, köprüler, millî parklar vb. yerler hakkında araştırma yaptırılarak sınıfta arkadaşlarıyla paylaşması sağlanır.

HB.3.5.4. Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında ilişki kurar.

Vatanseverlik, çalışkan olma, işini en iyi şekilde ve eksiksiz yapma üzerinde durulur. Bu değerlerin yansımalarının bireylerden başlayacağına değinilir.

HB.3.5.5. Ortak kullanım alanlarını ve araçlarını korur.

Okullar, camiler, toplu taşıma araçları, otobüs durakları, parklar, oyun alanları, spor salonları ve stadyumlar gibi kamu mallarının korunması üzerinde durulur.

HB.3.5.6. Millî birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkılarını araştırır.

15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün bireysel özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığına katkısı ile millî birlik ve beraberliğin toplumumuza katkıları üzerinde durulur.

HB.3.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır.

Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.

HB.3.5.8. Atatürk'ün kişilik özelliklerini araştırır.

Atatürk'ün arkadaşlarıyla iş birliği içerisinde çalışması; başkalarının görüşlerine değer vermesi; kararlılık, akıl yürütme, inandırıcılık, insan, vatan ve millet sevgisi gibi özellikleri üzerinde durulur.

HB.3.5.9. Yaptığı çalışmalarla ülkemize katkıda bulunmuş kişileri araştırır.

Engin Arık, Jale İnan, Mehmet Âkif Ersoy, Mehmet Ali Kâğıtçı, Naim Süleymanoğlu, Nene Hatun, Nuri Demirağ, Vecihi Hürkuş, Zihni Derin gibi bireylerin kişisel özelliklerinin başarılı olmalarına etkisi üzerinde durulur.

HB.3.6. Doğada Hayat**HB.3.6.1. İnsan yaşamı açısından bitki ve hayvanların önemini kavrar.****HB.3.6.2. Meyve ve sebzelerin yetişme koşullarını araştırır.**

Yakın çevresinde yetiştirilen bir meyve veya sebze örneği üzerinden konu açıklanır.

HB.3.6.3. Doğadan yararlanarak yönleri bulur.

Güneş, karınca yuvaları ve yosunları gözlemlene gibi doğal yön bulma yöntemleri üzerinde durulur.

HB.3.6.4 İnsanların doğal unsurlar üzerindeki etkisine yakın çevresinden örnekler verir.

İnsanların doğal çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulur. Olumlu etkilerine de örnekler verilmesine özen gösterilir. Nesli tükenmekte olan canlılara örnekler verilir.

HB.3.6.5. Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır.

Daha iyi yaşanılabilir bir çevre için su, hava ve toprak gibi doğal kaynakların temiz tutulması, uygun kullanılması ve ağaç dikilmesinin önemi üzerinde durulur. Ayrıca konuyla ilgilenen sivil toplum kuruluşları temel düzeyde tanıtılır.

HB.3.6.6. Geri dönüşümün kendisine ve yaşadığı çevreye olan katkısına örnekler verir.

Plastik, kâğıt, pil ve cam gibi maddelerin toplanma şekilleri ve tekrar kullanıma sunulma alanları örneklenir. Bu sürecin çevreye olan katkıları vurgulanır. Sayılan maddelerden birini kullanmak ve farklı işlev kazandırmak suretiyle sürdürülebilirlikte rol alabilecekleri fark ettirilir.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKULLARDA GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI

Mehtap MERT¹, Halil İbrahim BÜLBÜL², Şeref SAĞIROĞLU³,

¹ Gazi Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Beşevler, ANKARA.

mehtapmert1@gmail.com

² Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Bilgisayar Eğitimi Bölümü, Gölbaşı, ANKARA. bhalil@gazi.edu.tr

³ Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Maltepe, ANKARA. ss@gazi.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, ülkemizde gerçekleştirilen güvenli internet çalışmalarına ve özel olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullarda yaptığı çalışmalara yer verilmiş, Ankara ili Altındağ ilçesinde seçmeli bilişim teknolojileri dersi alan üç ilköğretim okulundaki yüz kırk dokuz 8. sınıf öğrencisine güvenli internet kullanımı davranışları ile ilgili anket uygulanarak sonuçlar grafiklerle gösterilmiştir. Elde edilen bulgular ile literatürdeki çalışmaların bulguları karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, internette güvenlik, tamamlanması gereken bir işten öte bilgi, alışkanlık ve süreçtir. Sürecin sağlıklı ilerlemesi hiç şüphesiz eğitimden geçmektedir. Eğitim sürecinde öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve mutlaka veliler yer alması gerektiği bir kez daha bu çalışmada da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Güvenli internet, okulda internet, çocuk güvenliği.

USING OF SECURITY INTERNET IN SCHOOLS OF MINISTRY OF EDUCATION

ABSTRACT

In this study, secure internet studies which were done in our country, and especially the ones conducted by Ministry of Education, are mentioned and a survey has been done at elementary schools in Ankara by asking 8th grade elementary students about their secure internet behaviors and the results have been show graphically. Findings of this study and studies in the literature are compared. As a result, security in internet is not a business that must be completed, security in internet is a matter of information, habit and process. There is no doubt that healthy process can only be achieved by education. This study has showed that students, teachers, administrators and parents should be involved in this education process.

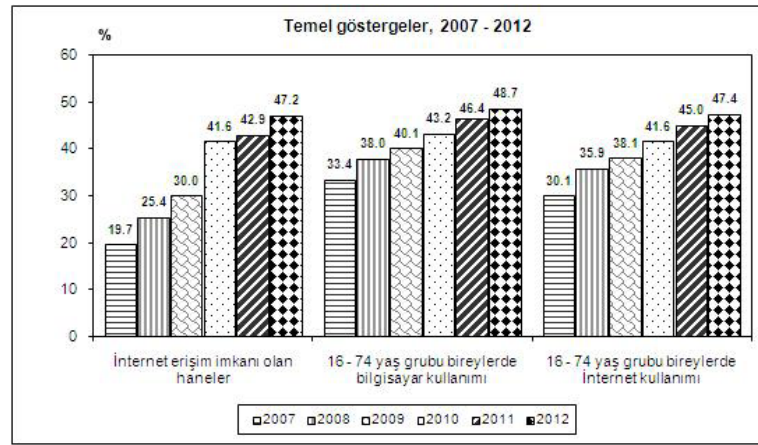
Keywords: Security internet, internet at school, child security.

1. Giriş

İnternet; dünya üzerindeki tüm bilgisayarların birbirine bağlanarak bireylerin her türlü içeriğe erişimine ve paylaşımına imkân veren en büyük bilgisayar ağıdır. Bireyler internette bir siteye girdikleri andan itibaren paylaşma, paylaşılan içeriği alma ya da her iki rolü üstlenmektedirler.

İnternet bireylere; hem bilgiye hızlı erişim, işlemlerin hızlı gerçekleştirimi, uzaktaki bireylerle iletişim kurma, eğlenme gibi imkanlar sunmakta hem de bireylerin çeşitli risklerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere kolay erişim, tehlikeli insanlarla iletişim, oyunlara aşırı bağımlılık başta gelen riskler arasındadır. Öte yandan uyuşturucu kullanımı ve terör gibi yasal olmayan yollara destek arayanlar İnternet'i propaganda aracı olarak kullanmaktadır [1].

Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 2007 yılından itibaren bireylerin bilgisayar ve internet kullanım ve erişim oranları artmaktadır [Şekil 1]. Bu durum bireylerin internette çeşitli risklerle karşılaşma oranının artmasına da neden olabilir.

Şekil 1: 2007-2012 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı [2]

2. Güvenli İnternet

Her yeni teknoloji hem heyecan hem de kaygıyı beraberinde getirmektedir. Bilgisayar ve internetin çocuklar için giderek vazgeçilmez bir araç ve farklı alanlarda -eğitim, iletişim, yaratıcılık- yararının olmasına rağmen, şiddet içeren oyunlar, aşırı bilgisayar kullanımı, pornografik ve diğer tartışmalı içeriğe erişim kolaylığı, gizlilik ihlali ve internet bağımlılığı nedeniyle bilgisayar ve internetin kullanımı kaygıya neden olmaktadır [3].

Ayrıca, teknolojik gelişmeler ve özellikle internetin bu denli yaygınlaşması, çocuk pornografisi ticaretine küresel bir kimlik kazandırmış olup, akıl almaz bir hızla gelişmesine neden olmuştur. Son yıllarda çocuk pornografisi, ticaret anlamında da dengeleri değiştirmiş ve pazarda en çok eğilim gösterilen sanayilerden biri olarak yerini almıştır [4]. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun ihbar istatistikleri de bu eğilimi doğrular niteliktedir. Bu istatistiklere göre özellikle müstehcenlik, çocukların cinsel istismarı ve fuhuş gibi suçlar nedeniyle yapılan ihbarlar toplam ihbarların %85,98'ini, söz konusu suçlar nedeniyle yapılan erişim engellemeleri ise tüm engellemelerin %96,03'ünü oluşturmaktadır [5]. Bu nedenle, internetin çocuklar tarafından güvenli kullanımı hem aileler hem de ülkeler için önemlidir.

Güvenli internet, virüslerden ve bireylerin internette istenmeyen ve zararlı içerikten korunarak interneti kullanılmalıdır. Teknik açıdan bakıldığında istenmeyen içerik ile çocukların ve gençlerin karşılaşmaması için sunulan çözümler dört sınıfta incelenebilir [6]:

- İstemci tarafında çalıştırılan filtre programları
- İçerik sınırlandırması yapan İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS)
- Sunucu tarafında çalışan filtre programları
- Arama motoru filtreleri.

Dizüstü bilgisayar, tablet bilgisayar ve cep telefonu gibi teknolojilerin kullanım oranlarının artmasıyla internete erişim olanakları da artmaktadır. Bu nedenle sadece teknik açıdan alınan önlemler yeterli olmayacaktır. Teknik olarak alınabilecek önlemlerin yanında eğitim ve ulusal ve uluslar arası sözleşme ve yasalar güvenli internet kullanımında önemlidir.

Yasalar internet kullanımının izlenmesinin baskıcı bir yolu iken, alternatif yaklaşımlar güvenli internet kullanımı hakkında farkındalık, bilgi ve beceri geliştirmeye odaklanır [7]. Ülkemizde de bu amaçlarla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar; güvenli internet paketi hizmeti, seminerler, güvenli internet günü etkinlikleri ve web siteleri ile kamuoyunu bilgilendirmek olarak dört grupta ele alınmış ve aşağıda alt başlıklarla kısaca açıklanmıştır.

Güvenli İnternet Paketi

BTK tarafından, Elektronik Haberleşme Sektöründe Tüketici Hakları Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesi hükümleri kapsamında "İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı" yani güvenli internet paketi; hem evde hem cepte kullanıcıların internette olumsuz/zararlı içerikle karşı karşıya kalmalarının önüne geçilmesi amacıyla geliştirmiş ve ücretsiz olarak Kasım 2011'de kullanılmaya başlanmıştır.

Kullanımı zorunlu olmamakla beraber bu hizmeti kullanmak isteyen bireyler çocuk ve aile paketinden birini seçebilirler. Bireyler, internet servis sağlayıcıları ile iletişime geçerek, internet üzerinden ya da kısa mesaj yolu ile bu hizmeti kullanmaya başlayabilirler. Örneğin; TNET'i kullanan bireyler, aile profili için "aile", çocuk profili için "çocuk" ve hizmeti devre dışı bırakmak için "iptal" yazıp 6606'ya kısa mesaj göndererek hizmeti kullanabilir ya da iptal edebilirler.

Güvenli internet hizmeti;

- bireylerin ya da kurumların ayrı ayrı güvenlik önlemleri alması ya da filtreler kullanması zorunluluğunu kaldırmıştır,
- bireylere kullanım kullanmama istenildiğinde ise hizmeti iptal etme ya da abone olma özellikler sunmaktadır,
- ücretsiz olması ile birlikte internet güvenliği hakkında yeterli bilgisi olmayan ve çocuklarını zararlı içerikten korumak isteyen aileler için destekleyicidir.

27 Kasım 2012 tarihi itibari ile güvenli internet hizmetini 1 milyon 400 bin abone kullanmaktadır [8].

Seminerler

Bilinçlendirme çalışmaları kapsamında ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanları tarafından Bilgi Toplumunda Aile konulu aile ve çocuklara yönelik seminerler düzenlenmektedir. Bu seminerlerde aileler ve çocuklar internet kullanımı konusunda bilinçlendirilmektedir [9]. İzmir Aliaga İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Emniyet Müdürlüğü tarafından başlatılan "Güvenli İnternet Kullanımı ve Bilişim Suçları Hakkında Farkındalık Yaratma Projesi" ile öğrencilere internetin güvenli kullanımı, bilgisayar güvenliği, bilişim suçlarının önlenmesi ve bireylerde farkındalık oluşturma konularını içeren seminer verilmektedir [10].

Türkiye'nin çeşitli illerinde valilik, milli eğitim müdürlükleri ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) işbirliği ile okul müdürlerine, öğretmenlere, ailelere ve öğrencilere 'güvenli internet' semineri verilmektedir [11].

Web siteleri

Güvenli internet paketinin kullanımına ve alınabilecek önlemlere yönelik bilgi veren siteler şunlardır;

- TÜBİTAK tarafından geliştirilen Bilgimi Koruyorum (Adres: <http://www.bilgimikoruyorum.org.tr/?index>)
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı tarafından geliştirilen Güvenli Web (Adres: <http://guvenliweb.org.tr/>)
- Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı İnternet Bilgi İhbar Merkezi (Adres: <http://ihbarweb.org.tr/>)
- Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı Güvenli Çocuk Sayfası (Adres: <http://www.guvenlicocuk.org.tr/guvenliCocuk/anaSayfa>)
- Güvenli İnternet, (Adres: <http://guvenlinet.org/>)

- Microsoft ile Habertürk Gazetesinin desteklediği Güvenli İnternet Sayfası. (Adres: <http://guvenliinternet.org/>)
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Güvenli İnternet Macerası (Adres: http://www.egitim.gov.tr:8050/GIP_Cocuk/)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından hazırlanan Çocuklarımız İçin İnternet Güvenliği sayfası (Adres: http://www.egitim.gov.tr:8050/GIP_Cocuk/)

Güvenli İnternet Günü

Ülkemizde 2010 yılından itibaren bireylerin güvenli ve bilinçli internet kullanımı sağlamak amacıyla her yıl Şubat ayında Güvenli İnternet Günü kapsamında çeşitli etkinlikler düzenlenmekte ve seminerler verilmektedir.

3. Milli Eğitim Bakanlığı Tabanlı Girişimler

2. bölümde açıklanan çalışmaların yanında Milli Eğitim Bakanlığı, öğrencilerin teknolojiyi erişimi imkânlarını arttırmak, teknolojiye en üst düzeyde yararlanılmasını ve internetin güvenli, sorumlu ve bilinçli kullanılmasını sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Bilişim Teknolojileri Sınıfı ve İnternet Erişimi: Milli Eğitim Bakanlığı okullara Bilişim Teknolojileri sınıfı ve Türk Telekom A.Ş. ile yaptığı işbirliği ile internet erişimi sağlamaktadır. Okullara sunulan internet erişiminde filtreler kullanarak *uygunsuz* sitelere erişimi engellemektedir. Bu şekilde çocukların interneti hem güvenli kullanması hem de eğitsel kullanımının dışına çıkmaması hedeflenmektedir.

Okullar Hayat Olsun Projesi: Bu proje ile okulların çevre halkın kullanımına açılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda bilişim teknolojileri sınıflarının internet erişim merkezleri olarak kullanılması ve aynı zamanda bireylerin burada interneti güvenle kullanması hedeflenmektedir.

FATİH (Fırsatları Arttırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi: Bu proje, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okullardaki teknolojiyi iyileştirmek amacıyla bilişim teknolojileri araçlarının öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla duyu organına hitap edilecek şekilde, derslerde etkin kullanımı için; okulöncesi, ilköğretim ile ortaöğretim düzeyindeki tüm okullarda 570.000 dersliğe dizüstü bilgisayar, LCD panel etkileşimli tahta ve internet ağ altyapısı sağlamayı hedeflemektedir [12]. Fatih projesinde beş bileşeni bulunmakta ve bilinçli, güvenli, yönetilebilir ve ölçülebilir bilişim teknolojileri kullanımı beşinci bileşen olarak projede yer almaktadır. Bu bileşen hem fiziksel güvenliği hem de güvenli bilinçli internet kullanımını kapsamaktadır.

Müfredat: İlköğretim ve liselerde öğrencilerin bilgi teknolojilerini kullanma becerilerinin geliştirildiği bilişim teknolojileri dersi okutulmaktadır. Ders müfredatında öğrencilerin farkındalık düzeylerini arttırıcı, internet okuryazarlık düzeylerini geliştirici ve internetin güvenli kullanımına yönelik üniteler yer almaktadır.

4. Araştırma Yöntemi

Teknolojinin hızla ilerlemesi ve teknolojiye ulaşımın daha kolay ve ucuz olması, internetin hızlı bir şekilde evlerimize girmesine hatta her an kullanılabilir olmasını beraberinde getirmektedir. Kolay ve hızlıca erişilebilen bu ortamla ilgili de çeşitli güvenlik riskleri oluşmaktadır.

Ankara ili Altındağ ilçesindeki üç ilköğretim okulundaki seçmeli bilgi ve iletişim dersi alan yüz kırk dokuz 8. sınıf öğrencisine, öğrencilerin güvenli internet kullanımı farkındalığını belirlemek amacıyla 15 sorudan oluşan bir anket uygulanmış ve sonuçlar paylaşılmıştır.

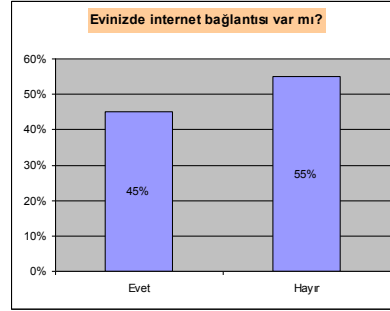
Ankette öğrencilere, internet kullanım durumları (4 madde), güvenli internet kullanımı davranışları (10 madde) ve kaç yıldır iletişim teknolojileri dersi aldığı sorulmuştur. Anket sorularının oluşturulmasında TÜBİTAK tarafından geliştirilen bilgimikoruyorum.org.tr sitesinden yararlanılmıştır.

5. Araştırma Bulguları

Anket maddelerine verilen cevaplardan elde edilen oranlar aşağıda açıklanmıştır.

5.1. Evde İnternet Bağlantısına Sahip Olma Durumu

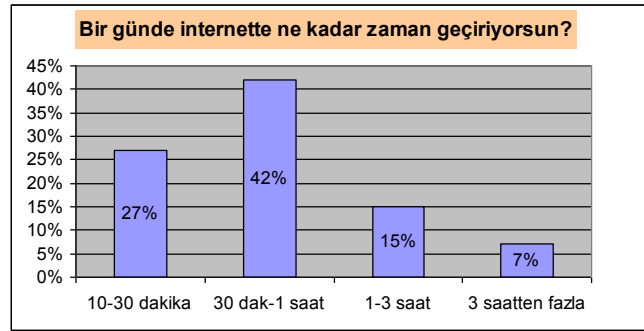
Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin %45'i evinde internet bağlantısına sahiptir. Öğrenciler imkânları ölçüsünde okudukları okulda, evlerinde veya internet kafelerde bilgisayar kullanılmaktadır. Bilgisayar kullanımının okullarda gerçekleştirilebilme oranı ülkeden ülkeye, hatta bir ülkede bölgeden bölgeye veya aynı bölgede okuldan okula farklılık göstermektedir. Herhangi bir öğrencinin evinde özel bilgisayarı var iken, bir başka öğrenci bilgisayar kullanabilme imkânını çoğunlukla okulda veya internet kafelerde bulabilmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik yapısı bu durumu doğrudan etkilemekte, çocuğun okuduğu okulun özel veya devlet okulu olması da evde bir bilgisayara sahip olmada önemli bir etken olmaktadır [13].

Şekil 2: Evde İnternet Bağlantısına Sahip Olma Durumu

5.2. Bir Günde İnternette Geçirilen Zaman

Bir günde internette geçirilen zaman olarak, 30 dakika-1 saat aralığının en yüksek oranda, 3 saatten fazla seçeneğinin ise en düşük oranda olduğu görülmüştür.

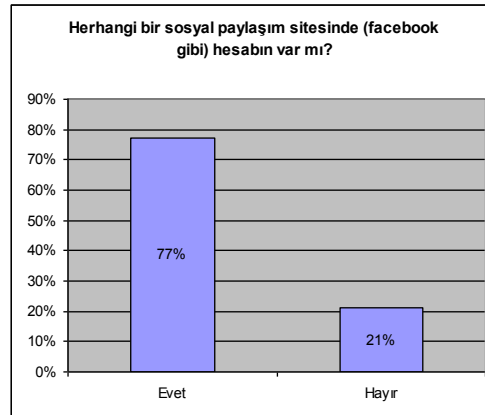
Şekil 3: Bir Günde İnternette Geçirilen Zaman

5.3. İnterneti Kullanmaya Başlama Yaşı

Öğrenciler, ortalama on (10) yaşından beri internet kullanılmaktadır.

5.4. Herhangi Bir Sosyal Paylaşım Sitesinde (Facebook Gibi) Hesabı Olma Durumu

Öğrencilerin %77'sinin bir sosyal paylaşım sitesinde hesabı varken, %21'inin hesabı yoktur.

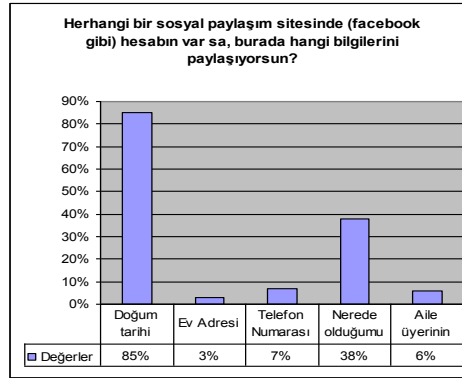
Şekil 4: Herhangi Bir Sosyal Paylaşım Sitesinde (Facebook Gibi) Hesabı Olma Durumu

Sosyal paylaşım sitesinde (facebook gibi) hesabı bulunanlardan;

- %77'si şifresini değiştirebileceğini, %15'i değiştiremeyeceğini ya da zorlanacağını
- %91'i sayfadaki güvenli çıkış/çıkış seçeneğine tıklayarak, %3'ü pencereyi kapatarak çıkış yaptığını,
- %68'i şifresini unuttuğunda hesabını tekrar alabileceğini,%27'si ise hesabını alamayacağını ya da almakta zorlanacağını belirtmiştir.

5.5. Sosyal Paylaşım Sitesinde (Facebook Gibi) Paylaşılan Bilgiler

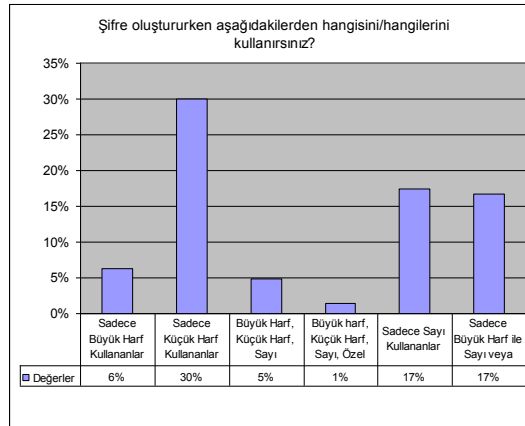
Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%85) sosyal paylaşım sitesinde doğum tarihini, %38 oranında nerede olduğunu belirten durum bilgisini, %7 oranında telefon numarasını, %6 oranında aile üyelerinin bilgilerini ve %3 oranında ev adresini paylaşmaktadır.

Şekil 5: Sosyal Paylaşım Sitesinde (Facebook Gibi) Paylaşılan Bilgiler

5.6. Şifre Oluştururken Kullanılan Ögeler

Öğrencilerin %30'u şifrelerinde sadece küçük harf, %17'si sadece sayı, %17 si sadece büyük harf ile sayı veya sadece küçük harf ile sayı kullandığını belirtmişlerdir. Büyük harf, küçük harf, sayı, özel karakter kullananların oranı ise %1'dir.

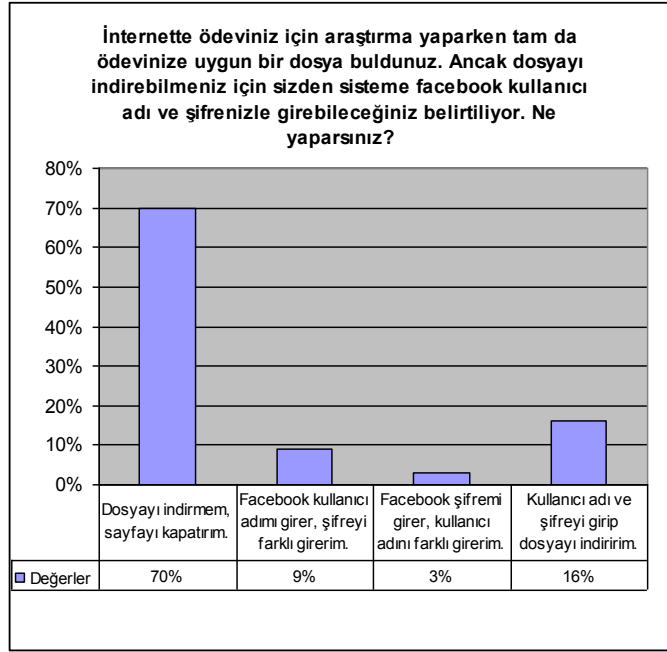

Şekil 6: Şifre Oluştururken Kullanılan Ögeler

5.7. Bir Siteden Yararlanmak İçin Facebook Kullanıcı Adı ve Şifresi İle Siteye Girme

Bir siteden yararlanmak için Facebook kullanıcı adı ve şifresi ile siteye girme durumu ile ilgili olarak öğrencilerin %70'i sayfayı kapatacağını, %16 sı kullanıcı adı ve şifresini gireceğini, %9' şifresini farklı gireceğini, %3'ü ise kullanıcı adını farklı gireceğini belirtmektedir.

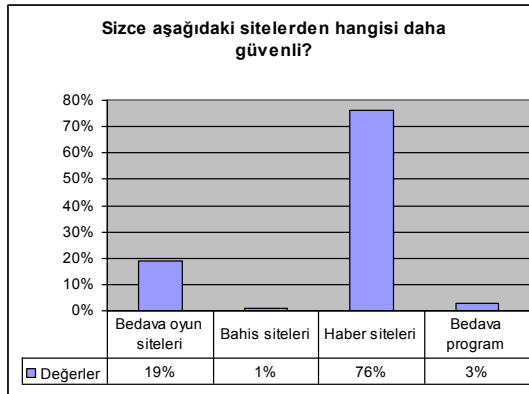

Şekil 7: Bir Siteden Yararlanmak İçin Facebook Kullanıcı Adı ve Şifresi İle Siteye Girme

3.8 Güvenli Site

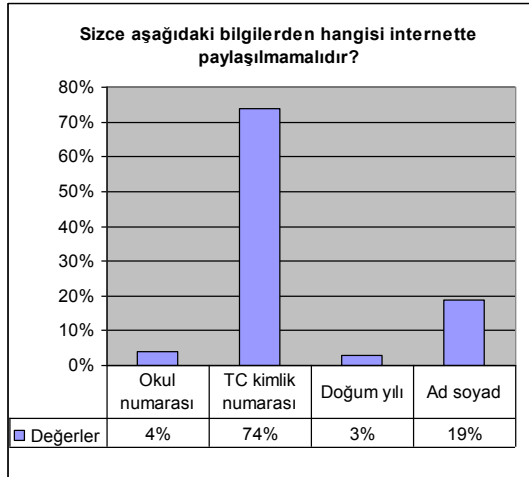
Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%76) haber sitelerini, %19'u bahis sitelerini, %3'ü bedava program indirme sitelerini, %1'i bahis sitelerinin güvenli olduğunu belirtmiştir. (Bu soru bilgimikoruyorum.org.tr adresinden alınmıştır.)

Şekil 8: Güvenli Site

3.9. İnternette Paylaşılması Gereken Bilgiler

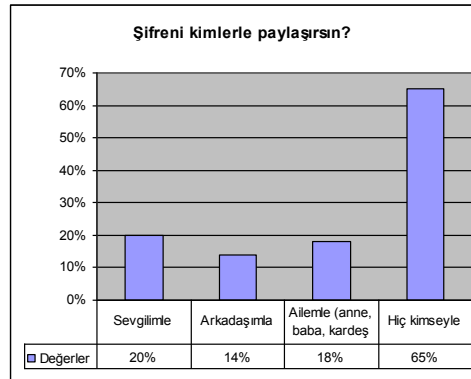
Öğrencilerin %74'ü TC kimlik numarasının, %19'u ad soyadın, %4'ü okul numarasının, %3'ü doğum yılı bilgisini paylaşılması gereken bilgi olarak belirtmişlerdir.

Grafik 9: İnternette Paylaşılması Gereken Bilgiler

3.10. Şifresini Paylaştığı Kişiler

Öğrencilerin %65'i şifresini kimseyle paylaşmadığını, %20'si sevgiliyle, %18'i ailesiyle %14'ü arkadaşıyla paylaştığını belirtmiştir.

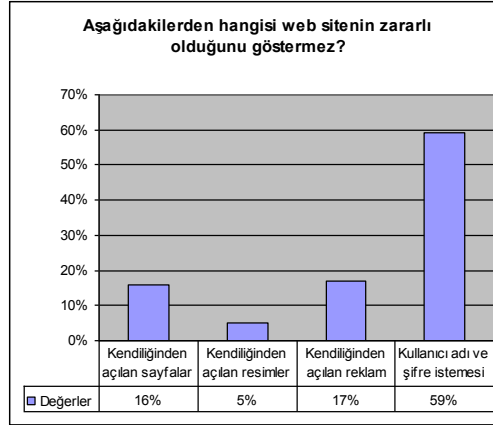

Grafik 10: Şifreyi Paylaştığı Kişiler

3.11. Web Sitesinin Zararlı Olduğunu Göstermeyen Durumlar

Öğrencilerin %59'u, ziyaret ettikleri bir sitenin, kullanıcı adı ve şifre istemesinin o sitenin zararlı olduğunu göstermediğini belirtmişlerdir.

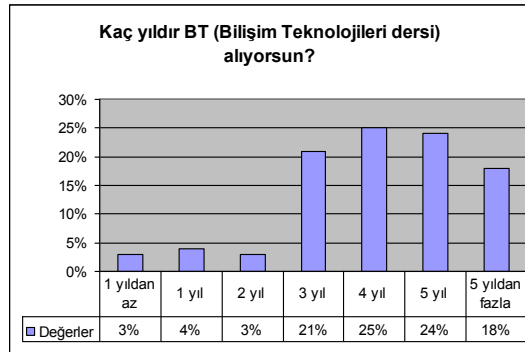
%16'sı kendiliğinden açılan sayfaların, %5'i kendiliğinden açılan resimlerin, %17'si ise kendiliğinden açılan reklam sayfalarının sitenin zararlı olduğunu göstermediğini belirtmişlerdir. (Bu soru bilgimikoruyorum.org.tr adresinden alınmıştır.)

Şekil 11: Web Sitesinin Zararlı Olduğunu Göstermeyen Durumlar

3.12. Bilişim Teknolojileri Dersi Alma Durumu

Öğrencilerin %42'sinin 5 yıl ve daha fazla, %46'sının 3-4 yıldır, %10'unun ise 2 yıl ve daha az süredir BT dersi almıştır.

Şekil 12: Bilişim Teknolojileri Dersi Alma Durumu

5. Sonuçlar

Öğrencilerin internet kullanımları ile ilgili literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Öğrenciler internete okullardan, evlerinden, arkadaşlarının/tanıdıklarının evlerinden, kütüphanelerden ve internet kafelerden erişmektedirler. Evinde internet bağlantısı olan öğrenci oranı %50 nin üzerindedir [13, 14, 15]. Bu çalışmada da bu orana yakın sonuçlar elde edilmiştir. İnternet kafelerde sürdürülen bilgisayar kullanımları da, genellikle evlerinde bilgisayar olmayan veya evdeki bilgisayar kullanımında çeşitli nedenlerle sınırlama getirilmiş olan veya bu süreyi yeterli bulmayan çocuklar tarafından gerçekleştirilmektedir. Buralardaki çalışmaların gereğinden fazla serbestlik taşıması, internet kafede bilgisayar kullanımını evde veya okuldakine nazaran daha güvensiz yapmaktadır [13]. Öğrencilerin internete bağlanma yerleri ile ilgili çalışmalar, öğrencilerin bağlanma yeri olarak daha çok kendi evlerini tercih ettiklerini, okulda ve internet kafede internete erişen bireylerin daha çok kendi evinde internet erişimi olmayan öğrenciler olduğunu göstermektedir [13,15,16,17,18].

Avrupa Çevrim-içi Çocuklar Araştırma Projesi ve Günel ve ark. tarafından yapılan çalışma, çocukların internet'i 10 yaş civarında kullanmaya başladıkları ve öğrencilerin günde 1-1,5 saat interneti kullandıklarını göstermektedir [17,19]. Bu sonuçlar ile anketten elde edilen sonuçlar birbirine yakındır.

Öğrenciler interneti oyun oynamak, film izlemek, sosyal ağlara erişmek, sohbet etmek, ödev yapmak müzik dinlemek için kullanırken araştırmalar öğrencilerin en çok oyun oynamak için interneti kullandığını göstermektedir [13,15,16,18]. Valcke ve ark. tarafından yapılan araştırma internet kullanımını amacında eğlence odaklı kullanım ile daha işlevsek kullanımın dengede olduğunu göstermiştir [7]. Avrupa Çevrim-içi Çocuklar Araştırma Projesine göre sosyal paylaşım sitesi kullanan çocukların %85'i Facebook profiline sahiptir. Aynı çalışmada sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan çocukların üçte birinin 13 yaşının altında olduğu belirtilmektedir [17]. Bir sosyal paylaşım sitesinde hesabı olma ile ilgili bu çalışmadan elde edilen bulgular, Avrupa Çevrim-içi Çocuklar Araştırma Projesi araştırma sonuçlarına kıyasla daha düşüktür. Ayrıca sosyal

paylaşım sitesinde hesabı bulunan çocukların bir kısmı güvenliklerini etkileyebilecek işlemleri yapmakta zorlanmaktadır.

Bu çalışmada da öğrenciler en çok doğum tarihlerini en az ise ev adreslerini, telefon numaralarını ve aile üyelerinin bilgilerini paylaştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda literatürde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmalarda öğrencilerin kişisel bilgilerini, gönderilerini, fotoğraflarını, durum bilgilerini, e-posta adreslerini herkesle ya da arkadaşlarıyla paylaşma oranı daha yüksekken telefon numaralarını ve adreslerini daha düşük bir oranda paylaşmaktadırlar [18,20,21]. Günel ve ark. tarafından yapılan çalışmaya göre öğrencilerin %60'ı internetin güvenli bir ortam olduğunu düşünmektedirler [19].

ABD'de ortalama 12 yaş grubundaki ortaokul öğrencilerinin riskli internet davranışları araştırmasında erkeklerin %42'sinin kızların %40'ının ve Belçika'da 4., 5., ve 6. sınıf öğrencilerinin evde ve okulda güvenli internet kullanımlarına ilişkin araştırmada da öğrencilerin %40,7'sinin internette uygunsuz içerikle karşılaştığı belirtilmiştir [18, 22].

Güvenli internet kullanımı ile ilgili maddelerde öğrencilerin yarıdan fazlasının beklenen/istenilen davranış gösterdikleri saptanmıştır. Ancak azımsanmayacak oranda da istenmeyen davranış gösteren öğrenciler vardır. Öğrencilerin, interneti güvenli kullanımı alışkanlıklarının kazandırılmasında ebeveynlerin kontrolü ve okullarda yapılan çalışmalar da önemlidir. Anketten bununla ilgili sonuçlar elde edilmediği için literatürdeki araştırma sonuçları özetlenmiştir.

Çocukların evde internet kullanımlarının ebeveynler tarafından ne oranda denetlendiği ile ilgili yapılan bir araştırmada %56'sının başka bir araştırmada ise %52'sinin hiç ya da neredeyse hiç düzeyinde olduğu görülmüştür [7, 18]. Amerika'da yapılan bir araştırmada ebeveynler, çocukların risk davranışlarıyla ilgili olarak internet kuralları oluşturduklarını, çocuklarının internette gezinme geçmişine baktıklarını ve filtre kullandıklarını belirtmişlerdir [23].

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre ise ebeveynlerin bilgisayarda filtre kullanım oranı %20 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmadaki dikkat çekici sonuçlardan birisi ise, ebeveynlerin bilgisayarlarını korumak için olan anti-virüs programlarını, çocuklarını korumak için olan filtre programı olduğunu zannetmeleridir [24]. Başka bir araştırmaya göre ise ebeveynlerin %53'ü internette aile koruma şifresi kullanmaktadır [19].

Valcke ve ark. tarafından yapılan araştırmada okulların güvenli internet kullanımı için daha çok okul politikası, güvenli internetin tanıtımı ve filtre yazılımı kullanımına başvurdukları belirtilmiştir. Bunlardan da en çok okul politikası en az ise filtre yazılımı kullanma tercih edilmiştir [18]. İngiltere'de yapılan başka bir çalışmaya göre ise okulların %85'i internet güvenliğini öğrettiğini, %89'unun güvenlik politikasına sahip olduğu ce %95'ininde filtre kullanmaktadır [25].

İlgili Araştırmalar

Valcke ve ark. tarafından 4.,5., ve 6. sınıf öğrencilerinin güvenli internet kullanımını irdelemek için üç eğitim öğretim yılını kapsayan çalışmaların sonucunda, erkek öğrencilerin kızlara oranla ve alt sınıflardaki öğrencilerin de üst sınıftaki öğrencilere göre daha fazla riskli davranış gösterdiği bulunmuştur. Aynı araştırmada internetin değişen niteliğine dikkat edilmesi ve farkındalık kampanyalarında entegre web kameraları kullanımı gibi yeni risk türlerine odaklanması gerektiği vurgulanmıştır [7].

Yine Valcke ve ark. tarafından ilköğretim öğrencilerinin ve okul müdürlerinin internet kullanımları ve güvenli internet kullanımına ilişkin algı ve davranışları ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, evde yüksek düzeyde internet kullanımının yanında, güvensiz internet kullanımına ilişkin net kanıtlar olduğu bulunmuştur. Güvenli interneti destekleyen okul tabanlı girişimlerde, güvenli internet kullanımı hakkında öğrencileri bilgilendirme, okul politikalarını tanımlama ve uygulamada genel bir farkındalık vardır. Bu çalışmanın sonuçlarında okul tabanlı güvenli internet girişimleri ile öğrencilerin rapor edilen fiili internet davranış arasında oldukça az bir ilişki olduğu saptanmıştır [18].

Ersoy tarafından ilköğretim 4,5,6,7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin internet farkındalıklarına ilişkin görüşleri ile içeren bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada sınıf seviyesi arttığında farkındalık düzeyinin arttığı, evinde internet erişimine sahip olan ve kullananların kullanmayanlara oranla ve eğitim seviyesi yüksek ailelerin çocuklarının diğerlerine oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır [15].

İngiltere'deki okullarda güvenli internet girişimlerinin incelendiği bir çalışmada, okullarda internet güvenliğinin kısıtlı bir çevrede öğretilmesinin, kısıtlamanın ve filtrenin olmadığı bir evde çocuklar webde gezinirken, sohbet ederken ve anlık mesajlaşırken problemlere neden olacağı sonucuna varılmıştır [25].

6. Tartışma ve Öneriler

Geçmişte genç nüfusun riski davranışları ile ilgilenen aileler sigara, alkol uyuşturucu kullanımı, cinsel deneyimler gibi sağlık alanına odaklanıyordu fakat şimdi günlük yaşamın parçası internet ile riskli davranışlar çevrimiçi ortama taşınıyor [23]. İnternet güvenliği örgütleri, öğrencilerin uygunsuz içeriğe kasıtsız erişiminin kasıtlı erişimden daha kaygı verici olduğunu ve bu konudaki endişelerinin cep telefonlarından sağlana internet erişimine doğru kaydığını belirtmişlerdir [25].

Okul, toplum ve ev genelinde eşgüdümlü tepki, çocukların yapıcı, güvenli ve adil internet kullanımı için gereklidir. Okullar filtreleme sistemine sahip olduklarında internet güvenliğini öğretmezlerse, bu durum çocuklar evde internet kullanıldığında çocukları korumasız bırakır [26]. Çocukların ve gençlerin çevrim-içi etkinliklerden olumsuz bir şekilde etkilenmesini önlemek için gerekli düzenlemelerin yanı sıra bilinçlendirme çalışmaları da yürütülmelidir. Bu düzenleme ve çalışmalar sayesinde olumlu yönde çevrim-içi deneyimlere yönlendiren nitelikte politikalar ile çocukların ve gençlerin gelişimine katkıda bulunma ve riskleri azaltma söz konusu olabilir[1]. Okullar, güvenli internet kullanımının tanıtımında rol oynaması için hedef alınmıştır. Flaman bağlamında, bu müfredat değişikliğine sebep olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve özellikle internetin kullanımına odaklanan özel müfredat hedefleri tanımlanmıştır [7]. İnternet okuryazarlığının bir parçası olarak internet güvenliği öğretimi, internet güvenliği örgütleri için en önemli konudur [25]. Çocukları bilgilendirmek ve onlara somut İnternet becerilerini öğretmeye dönük uygun önleme programlarına kesinlikle ihtiyaç vardır [18]. Bu veriler doğrultusunda, Milli Eğitim Bakanlığının öğrencileri bilinçlendirme çalışmalarının bir ayağı olarak bilişim teknolojileri dersine ilköğretim ve lise programlarında daha fazla önem vermesi yerinde olacaktır.

Filtreleme yazılımı; reşit olmayan çocukları internetteki pornografi, nefret grupları ve resimler gibi tartışmalı materyalden bu içeriği kapsayan siteleri ziyaret etmesine izin vermeyerek, korumak için kullanılan yazılımdır. İnternet filtreleme yazılımları ilk ve orta dereceli okul öğrencileri için sorgulanan sitelerden onları uzak tutmayı amaçlasa da bu, aynı zamanda çocukların 'temiz' siteleri ziyaret etmelerini de engellemektedir [20]. Okullarda internetin güvenli kullanımına yönelik Milli Eğitim Bakanlığının uyguladığı katı filtreleme, öğrencileri internette araştırma yaparken zorlamakta ve güvenli internetin gerçekten öğrenilip öğrenilmediği konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Öğrenciler okulda filtre nedeniyle karşılaşmadıkları uygunsuz içerikle okul dışından internete eriştiğinde karşılaşabilirler. Bu nedenle uygulanan filtre sistemi tekrar değerlendirilmeli ve güvenlikle ilgili gerçekçi ve uygulanabilir okul politikaları oluşturulmalıdır.

Güvenli internet kullanımından kastedilenin yalnızca pornografikten, kumardan korunmak olmadığını, kişisel verilerin ve mahremiyetin korunması konusunda da önlemler alınması gerektiği bilinci tüm kullanıcılara verilmelidir. [24] İnternette güvenlik, tamamlanması gereken bir işten öte bilgi, alışkanlık ve süreçtir. Sürecin sağlıklı ilerlemesi hiç şüphesiz eğitimden geçmektedir. Eğitim sürecinde öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve mutlaka veliler yer almalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların İnternet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11), 2-4 Şubat 2011, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- [2] Türkiye İstatistik Kurumu (2013). 2007-2012 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması. Web Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>.
- [3] Çankaya, S., Odabaşı, H. F. (2009). Parental controls on children's computer and Internet use. Procedia Social and Behavioral Sciences, 1, 1105-1109.
- [4] Uzunay, Y., Koçak, M. (2005). İnternet üzerinden çocuk pornografisi ne mücadelede yaşanan sıkıntılar. Turkish Journal of Police Studies, 7, 1, 97-116.
- [5] Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (2010). İhbar İstatistikleri.
- [6] Canbek G., Sağıroğlu Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. Politeknik Dergisi, 10, 1, 33-39.
- [7] Valcke, M.; De Wever, B.; Van Keer, H.; Schellens, T. (2011). Long-term study of safe Internet use of young children. Computers & Education, 57, 1292-1305.
- [8] Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Web adresi: <http://www.tk.gov.tr/sayfa.php?ID=138>
- [9] Bilgi Toplumunda Aile Seminerleri, Web Adres: <http://www.bilgitoplumundaiaile.com/Default.aspx>.

- [10] İzmir Aliğa İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, Güvenli İnternet Kullanımı ve Bilişim Suçları Hakkında Farkındalık Yaratma Projesi. Web adresi: <http://aliaga.meb.gov.tr/www/guvenli-internet-kullanimi-ve-bilisim-suclari-hakkinda-farkindalik-yaratma-projesi/icerik/57>
- [11] Star Gazetesi, Okul Müdürlerine Güvenli İnternet Semineri, Web Adres: <http://www.stargazete.com/marmarabolgesi/okul-mudurlerine-guvenli-internet-semineri-haber-440457.htm>.
- [12] Milli Eğitim Bakanlığı, Fatih Projesi, Web Adres: fatihprojesi.meb.gov.tr.
- [13] Ayık, Y.Z. (2008). Evde, okulda ve internet kafelerde öğrencilerin bilgisayar algılamaları ve tercih ettikleri uygulamaların karşılaştırılması. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22, 2.
- [14] Usluel, Y., Atal, D. (2011). İlköğretim öğrencilerinin okul içinde ve dışında teknoloji kullanmaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 24-35.
- [15] Ersoy, A. (2011). Turkish primary school children's opinions related to the internet awareness. International Journal on New Trends in Education and Their Implications, 2(1), 24-38.
- [16] Arnas, Y. (2005). 3-18 Yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4, 4, 59-66.
- [17] Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Araştırma Projesi Sonuçları, Web Adresi: <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>, Erişim Tarihi:9 Nisan 2012.
- [18] Valcke, M., Schellens, T., Van Keer, H., & De Wever, B. (2011). Primary school children's safe and unsafe use of the Internet at home and at school: An exploratory study. Computers & Education, 57, 1292-1305.
- [19] Günel, A., Turhal, Ç. Ü., & İmal, N., (2011). İlköğretim öğrencileri arasında internet kullanımının incelenmesine yönelik anket çalışması. 4. Ağ ve Bilgi Güvenliği Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- [20] Meeder, R. (2005). Access denied: Internet filtering software in k-12 classrooms. TechTrends, 49, 56-58, 78.
- [21] Cranmer, S., Selwyn, N., & Potter, J. (2009). Exploring primary pupils' experiences and understandings of 'e-safety'. Education and Information Technologies, 14(2), 127-142.
- [22] Dowell "E. B.", Burgess "A. W.", Cavanaugh "D. J." (2009). Clustering of internet risk behaviors in a middle school student population. Journal of School Health, 79, 11, 547-553.
- [23] Dowdell, E. B. (2013). Use of the Internet by parents of middle school students: Internet rules, risky behaviours and online concerns. Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, 20, 1, 9-16.
- [24] Cengiz, D. (2011). Avrupa çevrimiçi çocuklar (eu kids online) projesi sonuçlarının uşak ilinde yapılmış bir çalışma bulguları ile kıyaslamalı durum çalışması. Türkiye'de İnternet Konferansı.
- [25] Wishart, J. (2005). Internet safety issues in English schools. IDATER on-line conference. Loughborough : Loughborough Üniversitesi.
- [26] Livingstone, S. (2001). Online freedom and safety for children. London: Institute of Public Policy Research/Citizens Online Research Publication. Araştırma Raporu, Sayı 3.
- [27] Bülbül, H.İ. (2006). İnternet ve oyun bağımlılığı. Gazi Üniversitesi, İnternetin 13. Yılı İnternet Haftası Etkinlikleri kapsamında düzenlenen panelde sunulan Bildiri. Ankara.
- [28] Cömert, İ.T., Kayıran, S.M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. Çocuk Dergisi, 10, 4, 166-170.
- [29] İrmak, D. (2010). Sivil toplum kuruluşlarını bilgi güvenliği farkındalığı üzerine bir araştırma. Gazi Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Bitirme Projesi, Ankara.
- [30] Şahinaslan, H., Kantürk, A., Şahinaslan, Ö., Borandağ, E. (2009). Kurumlarda bilgi güvenliği farkındalığı, önemi ve oluşturma yöntemleri. XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Şanlıurfa.
- [31] Madden, M., Cortesi, S., Gasser, U., Lenhart, A., Duggan, M. (2012). **Parents, Teens, and Online Privacy**. Pew Internet & American Life Project.
- [32] Anastasiades, P. S., & Vitalaki, E. (2011). Promoting Internet Safety in Greek Primary Schools: the Teacher's Role. Educational Technology & Society, 14 (2), 71-80.
- [33] TÜBİTAK, Bilgimi Koruyorum, Web Site: <http://www.bilgimikoruyorum.org.tr/>.
- [34] Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (2011). Çocukların sosyal paylaşım sitelerini kullanım alışkanlıkları raporu.